

Ufrivillig seksuell omgang med seg selv: Kritikk av lovgivning og rettsanvendelse vedrørende seksuallovbrudd begått via Internett

Synnøve Ugelvik* **

Abstract:

Hva skjer med et rettsområde når handlingene som skal reguleres, flyttes fra sfæren av direkte menneskelig kontakt og over til Internett? Etter smarttelefonenes gjennombrudd de siste 10-15 årene har deling av bilder og videoer blitt en helt sentral del av selvframstillingen til særlig unge mennesker. Samtidig har ulike former for nettovergrep der gjerningspersonen(e) får barn eller ungdom til å utføre handlinger med seg selv som tilsvarer seksuell omgang (SOMS) blitt et fenomen som har økt i omfang. Denne artikkelen ser nærmere på tre spørsmål som melder seg i og med denne utviklingen: (1) Med den raske teknologiske og samfunnsmessige utviklingen på dette området i bakhodet, bør internettovergrepene og overgrep med fysisk kontakt mellom gjerningsperson og offer reguleres i samme bestemmelser? (2) Kan SOMS-overgrep pådømmes som grov voldtekt med flere gjerningspersoner – når gjerningspersonen selv fysisk utfører overgrepet? (3) Hvordan bør konkursspørsmålet løses i tilfeller hvor sexkjøp kan pådømmes sammen med overgrep? Artikkelen anvender både et rettsdogmatisk og rettspolitisk perspektiv.

Keywords: seksuallovbrudd, seksuell omgang med seg selv, internettovergrep, konkurrens, sexkjøp, gruppevoldtekt, adekvat lovgivning, rettspolitikk

1. Introduksjon

Denne artikkelen handler om hva som skjer med et rettsområde når handlingene som skal reguleres, flyttes fra sfæren av direkte menneskelig kontakt og over til Internett. Før år 2000 måtte det være direkte kontakt mellom gjerningsperson og fornærmede for at førstnevnte skulle kunne dømmes for voldtekt etter straffeloven (1902) § 192. Voldtekt fordret seksuell omgang, og seksuell omgang fordret direkte, fysisk kontakt.¹ Ved lovendring i 2000 ble § 192 første ledd bokstav c utvidet til å omfatte den som «ved vold eller truende atferd får noen [...] til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv».² I og med fremveksten av Internett har trusler fremsatt via (primært) smarttelefon eller PC for å få noen til å utføre seksuell omgang med seg selv, blitt en stadig mer aktuell lovbruddstype. Bruk av bilder og Internett er blitt en helt sentral del av selvframstillingen for særlig unge mennesker i det som har blitt beskrevet som «selfiens tidsalder».³ Ulike former for nettovergrep der gjerningspersonen på forskjellige måte tvinger, får og/eller forleder barn eller

* Ph.d., førsteamanuensis, Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo

** Takk for verdifulle innspill til artikkelutkast fra Thomas Ugelvik, Jørn Jacobsen, Thomas Frøberg, Christoffer Eriksen, og anonym fagfelle.

¹ Rt. 1999 s. 1718.

² Se nærmere Ot.prp. nr. 28 (1999-2000).

³ Jurriëns 2016.

ungdom til å utføre handlinger med seg selv om tilsvarer seksuell omgang er et fenomen som nå stadig øker i omfang.

Etter mitt skjønn er det fruktbart å anse disse nettovergrepene som en annen, ny kategori typetilfeller enn de som opprinnelig var bakgrunnen for lovendringen tilbake i 2000. Etter årtusenskiftet har den teknologiske utviklingen og samfunnsutviklingen løpt av gårde på en måte som gir oss en kvalitativ ny situasjon med et nytt fenomen som krever nye analyser. Formålet i denne artikkelen er å utsette den rettslige utviklingen av lovbrudd som omhandler handlinger med seg selv som tilsvarer seksuell omgang (heretter forkortet med «SOMS») for kritisk analyse.⁴ Hvordan skal samfunnet som helhet og retten som institusjon best forholde seg til den utviklingen som har skjedd siden lovendringen i 2000, og som det er grunn til å tro bare vil tilta i styrke? Jeg diskuterer her foretrukne løsninger på tre rettslige spørsmål basert på all rettspraksis fra norsk ankeinstans vedrørende SOMS mellom 2000 og 2021. Diskusjonen er rettspolitisk, fundert i rettslige idealer og prinsipper.⁵ For det første: Med den rivende teknologiske og samfunnsmessige utviklingen på dette området i bakhodet, bør internettovergrepene og overgrep med fysisk kontakt med gjerningspersonen reguleres i samme bestemmelser? For det andre: Hva er muligheten for å pådømme SOMS-voldtekt som grov fordi det er flere gjerningspersoner? En situasjon kan for eksempel være der to eller flere gjerningspersoner anonymt/under falsk identitet får noen til å utføre SOMS over Internett, og retten må vurdere om overgrepet da er begått av flere gjerningspersoner. For det tredje: Hvordan bør konkurransespørsmålet løses i tilfeller hvor sexkjøp kan pådømmes sammen med SOMS-overtredelser? Utviklingen viser at barn og ungdom gjerne vil bytte til seg «skins» eller andre verdier som kan omsettes i online-spill eller lignende, og varen de bytter, er for eksempel å vise fram SOMS. Domstolen må vurdere om dette både skal straffes som overgrep og som sexkjøp.

De tre overordnede forskningsspørsmålene er i utgangspunktet av relativt forskjellig art. Alle spørsmålene hører sammen ved at de relaterer seg til SOMS i lovgivningens eller domstolenes behandling av slike lovbrudd. Utvalget av problemstillinger er foretatt fordi jeg etter gjennomgang av all ankeinstanspraksis i SOMS-sakene siden 2000, har funnet disse spørsmålene som gjennomgående utfordrende for, og eventuelt uheldig løst av, domstolene.⁶ Analyse av de tematisk noe ulike problemstillingene i samme artikkel kan bidra til et bedre helhetlig overblikk over lovgivningens og domstolenes behandling av SOMS som tema.

⁴ Eriksen 2016.

⁵ I tråd med Eriksen 2012. Jeg kommer tilbake til hva jeg mener med rettspolitisk drøftelse i pkt. 3.1.

⁶ Se for nærmere detaljer om gjennomgangen av sakene i Ugelvik, 2022.

Etter denne innledningen, gir jeg i pkt. 2 innledningsvis en oversikt over kjennetegn ved SOMS-lovbrudd, slik de er behandlet i ankeinstans i Norge fra 2000 til 2021. Jeg presiserer deretter hva som rettslig omfattes av seksuell omgang, handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv, og hvordan disse reguleres i straffeloven. Jeg gir også en kort oversikt over reguleringen av SOMS i de øvrige skandinaviske land. De tre ovennevnte spørsmålene diskuteres i pkt. 3. Jeg konkluderer i pkt. 4 med at kontakt- og internettovergrep er to kvalitativt sett ulike fenomener. Flere konsekvenser av internettovergrepsfenomenet tilsier at lovgiver bør se nærmere på reguleringen av dette feltet.

2. Bakgrunn

2.1 Innledning

Det går et relativt markert skille fra det første og andre tiåret på 2000-tallet når det gjelder konteksten for SOMS-lovbrudd.⁷ Den første ankesaken i norsk rett hvor en voldtekt finner sted med gjerningspersonen kun til stede via Internett, forekommer i 2011. Fra og med 2011 og frem til 2021, har internettsakene tatt helt over. Frem mot i dag er det klart vanligste i SOMS-saker at gjerningspersonen kun er digitalt til stede via Internett eller tilsvarende digitale medium. Denne utviklingen må selvsagt ses i sammenheng med raske teknologiske endringer i perioden, og i særdeleshet smarttelefonenes utbredelse. Fra å være et tilleggselement i 1999, har SOMS via det teknologiske paradigmeskiftet blitt til et hovedmodus, en helt egen, tilsynelatende selvstendig handlingstype, som på ingen måte lenger er et tilleggselement. Ut fra rettspraksis kan en utlede at Internett og digital kommunikasjon både kan være en pådriver for gjerningspersonen, men ikke minst for fornærmedes rolle i internettovergrep. Videre er fornærmede i SOMS-internettovergrepssaker unge. Noen er i siste del av tenårene, men de fleste under 14 og 16 år, noen helt ned til 9-års alder.⁸ Disse er særlig sårbare også i en digital virkelighet.

Det at gjerningspersonen ikke er fysisk til stede, men benytter seg av et digitalt medium ved forøvelsen av lovbruddet, kan forstås på flere måter, og få flere betydninger i strafferettslig sammenheng. Subsumsjonsmessig er det ikke relevant: Både lovgiver og Høyesterett har slått fast at voldtekt ved seksuell omgang med seg selv åpenbart er straffbart, og som hovedregel skal straffes likt som andre voldtektsalternativer. Det samme gjelder dersom gjerningspersonen kun har vært til

⁷ Denne artikkelen er den andre av tre artikler av forfatteren om SOMS. Artikkelen bygger på en undersøkelse av all ankeinstanspraksis knyttet til SOMS mellom 2000 og 2021. Mens inneværende anvender en normativ, rettspolitisk drøftelse av tematikken, anvender jeg i den første artikkelen et rettsdogmatisk og rettsempirisk metode og drøftelse av funnene basert på den underliggende undersøkelsen (Ugelvik, 2022). En tredje, planlagt artikkel vil til slutt ta opp et helt konkret prinsipielt og overordnet (man kunne si rettsfilosofisk) spørsmål som faller utenfor de rettspolitiske temaene som skal drøftes her: Med utgangspunkt i SOMS-sakene som eksempel, hva er det som gjør seksuell omgang nettopp til *seksuell* omgang?

⁸ Se nærmere Ugelvik, 2022.

stede via Internett.⁹ Internett-modus kan i mange tilfeller innebære store endringer blant annet i forhold til antall fornærmede i hvert sakskompleks, alder på fornærmede, og muligens også i forhold til grovheten av typene SOMS.¹⁰ SOMS er i alle tilfelle i kjernen av internettovergrepformer, nettopp fordi gjerningspersonen per definisjon ikke er fysisk deltagende i disse hendelsesforløpene.

I sakkyndigvurderinger av skadevirkningene ved denne type overgrep trekkes særlig frem det at fornærmede selv har vært aktiv i kontakt med overgriperen, ved å utveksle bilder og filmer, kan føre til sterk skyld- og skamfølelse. I tillegg til påfølgende negative, langvarige helsemessige konsekvenser, særlig for barn, kan opplevelsen av delaktighet medføre at fornærmede ikke snakker med noen eller oppsøker hjelp. Overgrep hvor fornærmede utfører handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv (SOMS) via Internett innebærer videre en særlig, reell og nærmest evigvarende frykt for spredning av intime bilder og filmer uten at fornærmede har noen kontroll over dette.¹¹

Et skille i SOMS-sakene går mellom det en kan kalle henholdsvis internettovergrep og kontaktovergrep, hvor det er direkte fysisk kontakt mellom gjerningsperson og fornærmet.¹² I kontaktsaker er det én fornærmet, mot flere i internettsakene, de fornærmede er eldre enn i internettsakene, og omstendighetene rundt overgrepene i kontaktsakene er grovere, gjerne forøvet sammen med vold og andre seksuelle overgrep. Det er også oftere flere til stede ved kontaktovergrep. På den andre siden inngår internettovergrepene gjerne i et mønster som pågår over mye lengre tid – noen ganger over flere år – enn kontaktovergrepene, som gjerne er enkelthendelser. Også relasjonene mellom de involverte er av ulik art: Kontaktsakene har oftest gjerningspersoner som fornærmede kjenner, mens internettovergrepene begås av fremmede. Særegent for internettsakene er videre bruken av mer eller mindre frivillig utvekslede bilder eller filmer til utpressing av fornærmede med hensikt å fremskaffe mer og/eller grovere SOMS-materiale.

Internett- og kontaktovergrep er, etter mitt skjønn, langt på vei vesensforskjellige i modus. En kunne tenke seg at kom tydelig frem i domstolenes vektlegging av forskjellige straffutmålingsmomenter i de ulike typene saker. Ved gjennomgang av alle ankesakene om SOMS i perioden 2000 til 2021 har jeg funnet en generell endring i hvor mange og til dels hvilke straffutmålingsmomenter domstolene vektla.¹³ Men fordi bruken av straffutmålingsmomenter i sakene fremstår varierende og lite konsekvent, er det vanskelig å trekke noen klare konklusjoner om hvorvidt domstolen mener ulike

⁹ HR-2017-1282-A (26), Innst.O. nr. 92 (1999–2000) pkt. 1.3.3.

¹⁰ F.eks. i saker der unge jenter tvinges til å smøre inn kjønnsorganet med leverpostei og få en hund til å slikke det av. Selv om dyresex forekommer i overgrep der gjerningspersonen er tilstede, er de fornærmede da voksne.

¹¹ Se nærmere om sakkyndigrapportene særlig i Ugelvik, 2022, pkt. 3.2.2.5.

¹² Se Ugelvik, 2022.

¹³ Se nærmere Ugelvik, 2022.

aspekter er mer eller mindre straffverdige avhengig av samhandlingsform. Jeg går ikke nærmere inn på straffutmåling eller straffutmålingsmomenter her.

2.2 Hva er seksuell omgang?

Straffebestemmelsene som rammer seksuelle overgrep skiller mellom fire kategorier overgrep: samleie, «seksuell omgang», «seksuell handling» og «seksuelt krenkende adferd». Uttrykkene er rettslige standarder, som endres over tid. Grensen for hva som er straffbart til enhver tid, er opp til domstolene, i tråd med legalitetsprinsippet. Hvilken betegnelse et overgrep gis, avgjør hvilken straffebestemmelse (eventuelt hvilket straffalternativ i en bestemmelse) som kommer til anvendelse. Subsumsjonen har igjen betydning for spørsmålet om strafferamme, skyldkrav, om foreldelse, og blant annet for spørsmål som om fornærmede har rett til bistandsadvokat og oppreisningserstatning. For handlinger med seg selv som tilsvarer seksuell omgang er det særlig store skillelinjer i strafferammer avhengig av klassifisering. Her har det også vært vesentlige endringer. Det er nødvendig med en introduksjon til hva begrepene omfatter og hvor skillelinjene trekkes, før den rettspolitiske diskusjonen i pkt. 3.

Avhengig av bestemmelse, krever straffebudene som treffer fornærmedes seksuelle omgang med seg selv, helt ulike grader og typer av handling fra gjerningspersonens side for at vedkommende skal kunne straffes. De klart fleste SOMS-overtredelser mellom 2000 og 2021 er i kategoriene voldtekt (enten av barn eller voksne), og det å forlede eller å få barn under 14 år eller mellom 14 og 16 år til å utføre SOMS.¹⁴ For nærmere å kunne analysere spørsmål knyttet til seksuell omgang med seg selv er det nødvendig å først etablere hva «seksuell omgang» forstås som i straffelovens forstand.

Det strafferettslige begrepet «seksuell omgang» rekker langt videre enn bare å ha samleie, og har vært gjenstand for vesentlig utvidelse over tid. Begrepets dynamiske utvikling kan være et tydelig tegn på hvordan både lovgiver og domstolene, og derved i alle fall et stykke på vei samfunnet generelt, ser på hva som utgjør seksuell «omgang», hva som skal straffereguleres, og på hvilken måte.¹⁵ Innholdet i «handling med seg selv som tilsvarer seksuell omgang» er det samme uavhengig av de øvrige forhold i de ulike straffebestemmelsene. I det følgende tar jeg utgangspunkt i SOMS-forståelsen som følger av strl. § 291 om voldtekt av voksne, og tilføyer tillegg vedrørende andre bestemmelser der det er relevant. Strafferammen vil variere, og terminologien vil for noen deler avhenge av straffebudet, slik f.eks. i strl. §§ 292 og 300 som har en noe ulik definisjon av hva «samleie» innebærer avhengig av om fornærmede er barn eller voksen.

¹⁴ Se nærmere om datamaterialet i Ugelvik, 2022.

¹⁵ Sml. også Frøberg 2013.

Den objektive gjerningsbeskrivelsen av voldtekt i straffeloven § 291 tilsvarer straffeloven (1902) § 192 første ledd første punktum. Ved 2005-loven ble «utuktig» erstattet av «seksuell» handling/omgang, uten at dette medførte noen realitetsendring.¹⁶

Etter dagens lovgivningen kan seksuell omgang kort defineres strafferettslig som

«de mest intime handlingene. Som seksuell omgang regnes samleie, men også samleielignende forhold som for eksempel suging og slikking av kjønnsorganer, masturbasjon og innføring av fingre i skjede eller endetarmsåpning.»¹⁷

Definisjonen utdypes uttalt av formuleringene ved lovendring i 2000, hvor det fremgår at i tillegg til samleie eller tilsvarende samleie, omfatter seksuell omgang¹⁸:

«Også fysisk berøring mellom nakne kjønnsdeler regnes som utuktig omgang, uavhengig av om det har vært utført samleiebevegelser. Videre omfattes det at en mann fører sitt blottede lem mellom kvinnens lår, likedan at han utfører samleiebevegelser mot kvinnens mage eller seteparti. Masturbasjon regnes som utuktig omgang enten den er ensidig eller gjensidig. Det samme gjelder suging og slikking av kjønnsorganer. Innføring av en eller flere fingre eller av gjenstander i skjeden eller endetarmsåpningen er også regnet som utuktig omgang. Utuktig omgang avgrenses nedad mot utuktig handling»¹⁹

Om en SOMS-handling er (tilsvarende) samleie eller ikke, får (bare) betydning for strafferammen. Seksuell motivasjon er ikke et vilkår for at handlingen defineres som seksuell omgang.²⁰ Som hovedregel er det alltid et eller flere kjønnsorgan involvert, men det er f.eks. ikke krav om bar hudkontakt. I uklare tilfeller har Høyesterett uttalt at det ved grensedragningen må foretas en skjønsmessig vurdering hvor «det sentrale vurderingstemaet er om forholdet er samleielignende, eller kan sies å være et samleiesurrogat.» Vurderingen må foretas i lys av flere momenter som har vært oppe i rettspraksis, derunder «[g]raden av intimitet (hvor på kroppen og om det er kontakt med naken hud), intensitet, varighet, sammenheng, alder og aldersforskjell»²¹ De sentrale vurderingene i rettspraksis er typisk om handlingen utgjør samleie eller ikke, eller om handlingene er mindre alvorlige. De mindre alvorlige kan straffes som seksuelle handlinger, eller seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd.

¹⁶ Rettspraksis etter strl. 1902 er i mange henseende fortsatt dekkende, bortsett fra at enkelte former for seksuell omgang senere har blitt likestilt med samleie.

¹⁷ Ot.prp. nr. 28 (2008-2009) pkt 7.4.1.

¹⁸ I 1902-straffeloven § 192.

¹⁹ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) pkt. 4.1.

²⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 7.4.1.

²¹ HR-2017-968-A for begge sitat, særlig avsnitt 49-50. I dommen ble det at en mann gned sin erigerte penis mot ryggen og baken til sin datter, som hadde truse og natkjole på, ansett som seksuell omgang, jf. strl. (1902) § 195.

«Seksuell handling» omfatter blant annet beføling av kjønnsorganer eller bryster. Jacobsen omtaler det som former for fysisk kontakt som ikke har den kvalifiserte, samleielignende karakteren som omgang har.²² Den sentrale avveiningen avhenger ifølge forarbeidene av om det er bevegelser av «en viss intensitet». Slik kan masturbasjon være seksuell omgang, mens såkalt beføling av kjønnsorganene utgjøre seksuell handling.²³

Bevissspørsmålet i grensedragningen kan også være komplisert for domstolene. Også her er den digitale utviklingen medvirkende i vurderingen. Et eksempel på vurderingsutfordring er i en sak for lagmannsretten der domstolen skulle vurdere om flere tilfeller av masturbering utgjorde seksuell omgang. Bilde-bevisene viste de fornærmedes dels uerigerte eller dels erigerte penis, samt at fornærmede holdt egne erigerte penis. Fordi dette var stillbilder, anså retten det umulig å bedømme varighet og intensitet av det som foregikk, og dermed om det var tale om seksuell omgang.²⁴ Intensitet er naturlig nok lettere å vurdere ved film enn stillbilder. Generelt hyppigere kamerabruk kan ha ført til et økt krav om levende bilder for å vurdere om terskelen for SOMS er nådd.

Før år 2000 var det et krav for kategorisering innenfor både seksuell omgang og handlinger at det foregikk *med* en annen. Motsatt var det tilstrekkelig at en seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd skjedde overfor eller i nærvær av fornærmede. I forarbeidene er «blotting og anstøtelige bevegelser eller ordbruk» nevnt som typiske tilfeller av det sistnevnte.²⁵ Den manglende fysiske kontakten mellom fornærmede og gjerningsperson var ansett som nettopp kjennetegnet for seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd. Dette klare kjennetegnet er åpenbart ikke praktisk etter at SOMS ble straffbart som seksuallovbrudd.

2.3 Seksuell omgang med seg selv

En høyesterettsdom gjengitt i Rt. 1999 s. 1718 var direkte foranledning til lovendringen i 2000 som endret rettstilstanden. I det underliggende saksforholdet ble fornærmede blant annet tvunget, under trussel om fysisk mishandling, til å føre stearinlys og flasker inn i skjeden. Dersom tiltalte hadde ført gjenstandene inn i fornærmedes skjede, ville saksforholdet utgjort voldtekt til samleie, og blitt straffet etter det strengere straffalternativet i strl. (1902) § 192 første ledd 2. straffalternativ. Høyesteretts flertall kom til at begrepet utuktig omgang forutsetter at minst to personer må være direkte involvert ved fysisk kontakt. Hverken forarbeid eller rettspraksis gav dekning for en annen

²² Jacobsen 2019 s. 85, Ertzeid 2006 s. 344 flg.

²³ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 7.4.1, jf. Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 18. Departementet uttaler eksplisitt i førstnevnte at definisjonene i sistnevnte forarbeid fortsatt legges til grunn, med unntak av noen konkret spesifiserte endringer.

²⁴ LE-2019-88964. Bildematerialet ble i stedet ansett å vise seksuelt krenkende adferd, jf. strl. § 305 bokstav b.

²⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) s. 18-19, med henvisning til NOU 1991:13.

forståelse.²⁶ Bakgrunnen for at lovendringen i 2000 ble ansett som nødvendig, var altså situasjoner der gjerningspersonen var fysisk nær fornærmede uten å være i direkte legemlig kontakt. Gjerningspersonen kunne være involvert ved å holde fast fornærmede, eller på andre måter «ved vold eller truende adferd» få fornærmede til å utføre SOMS.

Det å tvinge noen til, for eksempel, å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv, var straffbart før nevnte lovendring i 2000, men da etter straffeloven (1902) § 222 som regulerte det å på forskjellig vis tvinge noen å «gjøre, tåle eller undlate noget». Strafferammen var inntil ett eller tre år, men inntil seks år ved «særdeles skjerpene omstendigheter».²⁷ Dersom den fremtvungne handlingen var av seksuell karakter, kunne dette eventuelt gjøre forholdet mer nedverdiggende og alvorlig, og dermed føre til at den ble ansett som å falle innunder alternativet «særlig skjerpene omstendigheter», med tilhørende forhøyet strafferamme.²⁸

Å utføre handlinger med seg selv ble tradisjonelt sett på som mindre krenkende enn å ha seksuell omgang med gjerningspersonen.²⁹ Alternativet var ikke foreslått i Ot.prp. nr. 28 (1999-2000), som var bakgrunnen for store og omfattende endringer i straffelovens seksuallovbruddskapittel. Det var Stortingets justiskomite som under stortingsbehandlingen tilføyde bestemmelsen, etter henvendelse fra Riksadvokatembetet.³⁰ Komiteen fremhevet i sin innstilling at fremgangsmåter der gjerningspersonen ikke selv er fysisk involvert i voldtekten, kan fremstå særlig ydmykende for offeret. I lys av at reformforslagets formål³¹ – å styrke kvinners og barns vern mot seksuelle overgrep

²⁶ Dommen ble avsagt under dissens 3-2.

²⁷ Paragrafene §§ 251 og 252 i ny straffelov viderefører strl. (1902) § 222. Eneste substansielle forskjell er at strafferammen for ordinær (ikke grov) tvang er senket fra tre til to år. Se Ot.prp. nr. 28 (2008-2009) merknader til §§ 251 og 252.

²⁸ Se f.eks. Rt. 1999 s. 1718, s. 1721.

²⁹ Se også Jacobsen 2019, pkt. 3.8.

³⁰ Etter riksadvokatens brev (18.04.2000, med henvisning til HR-avgjørelsen) oppfordret Justiskomiteen departementet til å vurdere forslagene, hvorpå statsråden avga begrunnet tilslutning til en variant av forslaget. Det er klart at denne formen for vedtakelse, uten høringsbehandling, kan gi en mindre klar lovtekst. Veiledningen ulike rettsanvendere vanligvis kan få av forarbeid hva gjelder begrepsforståelse, er rett og slett dårligere, fordi Justiskomiteens behandling og innstilling sier lite om hvordan endringen skal forstås, selv om tillegget var en nydannelse ifht. strl. (1902) § 192. Det foreligger ikke noen internasjonale føringer som tilsier en statlig forpliktelse til å straffebelegge SOMS. Hverken Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), Europarådets konvensjon om forebygging og bekjemping av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen), Kvinnediskrimineringskonvensjonen (CEDAW) eller Europarådets rekommandasjon Rec (2002) 5 spesifiserer dette spesifikke omfanget av forpliktelsen om å straffe forfølge voldtekt eller annen seksuell vold. Se f.eks. M.C. mot Bulgaria, dom av 04.12.03, § 153, og G.U. mot Tyrkia, dom 18.10.2016, § 65. Det er ikke nødvendig her å gå inn på rekkevidden av statenes forpliktelse etter bl.a. EMK art. 3 og 8 til å sikre særlig barn og andre sårbare individer mot blant annet voldtekt, seksuelle overgrep, seksuelle krenkelser eller utnyttelse mer generelt, som følger av umiddelbart førnevnte M.C. avsnitt 150 og 153, slik også etablert at norsk straffelovgivning gjør, i Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 217-218.

³¹ Dvs. Ot.prp. nr. 28 (1999-2000).

– kunne det å subsumere et faktum som i ovennevnte Rt. 1999 s. 1718 under § 222 ikke sies å gi tilstrekkelig uttrykk for handlingenes straffverdighet.³²

I 2008 ble slik seksuell omgang med seg selv også inkludert som alternativ i strl. (1902) §§ 203 og § 202 (sexkjøp), og for de øvrige seksuallovbruddene i 2015, ved ikrafttredelsen av straffeloven av 2005.

Om handlinger som den fornærmede utfører på seg selv kan regnes som seksuell omgang, avhenger av om de ville blitt rubrisert slik dersom gjerningsmannen hadde foretatt dem.³³ Straffbarhet avhenger naturlig nok også av at alle straffbarhetsvilkår i den aktuelle straffebestemmelsen er oppfylt.

2.4 SOMS i andre nordiske land

Det er ingenting «naturlig» eller selvsagt ved måten SOMS-lovbrudd er regulert i norsk rett. Hverken dansk eller svensk rett opererer med terminologien «handling som svarer til seksuell omgang med seg selv». Fenomenet er like fullt straffbart som i Norge, men det er interessante forskjeller i håndteringen av disse lovbruddene i våre nærmeste naboland.

I dansk rett straffes gjerningspersonen der hen via Internett tvinger noen til å utføre seksuelle handlinger med seg selv. Enten utgjør dette voldtekt ved «andet seksuelt forhold end samleje, jf. dansk straffelov § 216, jf. § 225, eller ulovlig tvang og blufærdighedskrænkelse, jf. § 260 og § 232. Sistnevnte er anvendelig der det ikke er tale om innføring av noe i kroppens hulrom. Det er for øvrig nedsatt en dansk arbeidsgruppe som skal vurdere om det er behov for å endre straffeloven som følge av den digitale utviklingen. Arbeidsgruppen skal særlig vurdere det er behov for en egen bestemmelse om grooming og «sextortion», eller om disse i tilstrekkelig grad straffes etter gjeldende regler.³⁴

Den svenske brottsbalken 6. kapittel, § 1, straffer som voldtekt «samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag.» «Sexuell handling» defineres som handling med «påtaglig sexuell prägel», som samtidig er «ägnad att kränka den andra personens sexuella integritet».³⁵ Sammenligningen med samleie skal ikke vurderes ut fra selve handlingen. Vurderingen skal avhenge av om krenkelsen av fornærmedes integritet er like alvorlig

³² Vedlegg 1 i Innst.O. nr. 92 (1999-2000).

³³ Justisdepartementets drøftelse i brev vedlagt Innst.O. nr. 92 (1999-2000) pkt. 1.3.2.

³⁴ Se regjeringsinitiativet "Sociale mediers ansvar", s. 9, pkt. 2.2. og Justitsministeriets "Værn mod voksne der krænker børn", s. 10. Tusen takk til Lene Wachter Lentz og Henrik Stevnsborg for veiledning i dansk regulering av SOMS.

³⁵ Jf. svensk Prop. 2004/05:45 s. 33. Tusen takk til Annika Suominen for veiledning i svensk regulering av SOMS.

som den som kan oppstå ved samleie.³⁶ Dette skal være en helhetsvurdering, der for eksempel fornedrende uttalelser eller krenkende handlinger kan bidra til å gjøre forholdet krenkende på samme måte som et samleie.³⁷ Motsatt fremstår norsk rett som hovedsakelig fokusert på den fysiske grensedragningen, fremfor helhetsbildet. Å få noen andre til å penetrere seg selv, for å skaffe gjerningspersonen seksuell tilfredsstillelse, utgjør nettopp en seksuell handling, ifølge Högsta domstolen.³⁸ Til forskjell fra norsk og dansk rett fremstår det dermed her som at motivasjon også er et vilkår i straffebudet. En dom fra 2015 gjorde SOMS-internettovergrep straffbare. Etter denne kan gjerningspersonen straffes for både seksuell handling som utgjør voldtekt, og mindre grove seksuelle overgrep, selv om handlingen gjennomføres med digitale hjelpemidler, på avstand fra fornærmede.³⁹ Vilkåret er at gjerningspersonen på en eller annen måte deltar under «den del av hendelseforløppet som inneholder det agerande av den andra personen som kan kvalificera handlingen som sexuell.»⁴⁰ Noen distinksjon mellom SOMS som internettt- eller kontaktovergrep har som vist over ikke vært aktuell i norsk rett.

I finsk rett er SOMS kriminalisert i SL 20:4 som «tvingande till sexuell handling» dersom det skjer med «med våld eller hot om våld.» I forarbeidene (RP 6/1997 rd, s. 175) angis at «Stadgandet kan även tillämpas på fall där någon tvingas att företa en sexuell handling med sig själv.» Det er imidlertid en forutsetning at det skjer «med våld eller hot om våld,» dvs. at «förfarande bryter offrets vilja.» Voldtektbestemmelsen i SL 20:1 gjelder derimot bare «samlag.»⁴¹

Så langt jeg kan se finnes det ingen andre analyser i nordiske land som tar for seg SOMS-problematikken tilsvarende min behandling i inneværende artikkel.⁴² Der det etter mitt skjønn er særlig relevant, nevner jeg i teksten nedenfor eksempler på lovreguleringsmåter eller –initiativer fra de andre skandinaviske landene.

3. Kritikk

3.1 Innledning

Rettspraksis vedrørende SOMS i perioden 2000 til 2021 viser flere utviklingstrekk for denne typen handlinger. Dette både i modus, typetilfeller og til dels i straffutmålingsvurderinger.

³⁶ Pkt. 12 s. 6, Högsta domstolen (HD) B 4072-21, avsagt 17.11.2021. Saksforholdet i dommen knytter seg til seksuelle overgrep mot barn, men HD viser i pkt. 7 at voldtektbestemmelsen for barn og voksne er tilsvarende, med unntak av at frivillighet ikke er straffriende der fornærmede er barn under 15 år.

³⁷ HD B 4072-21 pkt. 15 s. 7.

³⁸ HD B 4072-21 pkt. 9 s. 5.

³⁹ Se f.eks. Wennberg 2017 for diskusjon av legitimiteten av å straffe seksuallovbrudd på avstand etter 2015-dommen.

⁴⁰ Jf. NJA 2015 s. 501 p. 9, NJA 2018 s. 1103 p. 17 og HD B 4072-21 pkt. 10.

⁴¹ Tusen takk til Johan Boucht for veiledning i finsk rett.

⁴² Se likevel for eksempel Andersson og Wegerstad, 2016 s. 3 ff., og Asp 2018.

Det er som nevnt særlig tre spørsmål det etter mitt syn er grunn til å underlegge kritisk diskusjon. I pkt. 3.2 diskuterer jeg forskjellen mellom kontakt- og internettovergrep, og om disse er så ulike at de bør reguleres forskjellige straffebud, først fra et strafferettslig og deretter straffeprosessuelt perspektiv. I 3.3 er tema vurdering av subsumering av SOMS-voldtekter i (f.eks.) § 293 dersom flere i fellesskap har vært gjerningspersoner i handlingsforløpet. Det siste spørsmålet jeg diskuterer, i pkt. 3.4, er manglende konsekvens i bruk av sexkjøpsbestemmelsene i konkurrans i SOMS-sakene.

Spørsmålene stilles som kritikk av lovgivers og domstolenes behandling av SOMS, på forskjellig grunnlag. Perspektivet i min tilnærming til spørsmålene kan omtales som rettspolitisk. Jeg forsøker ikke å utlede hvordan bestemmelsene skal tolkes ved bruk av relevante rettskilder, slik rettsdogmatisk metode ville innebåret. Det er ikke helt klart hvilke eventuelle krav som stilles til rettspolitisk metode.⁴³ Rettspolitiske vurderinger forutsetter at reglene som vurderes, holdes opp mot eller ses i forhold til «noe annet». Hva dette er, vil variere.⁴⁴ Spørsmålene som tas opp her forutsetter at jeg holder reglene og domstolenes anvendelse av disse, opp mot forskjellige målestokker. Dels undersøker jeg hvor godt eller dårlig reglene lar seg forene med de rettspolitiske standpunkter lovgivningen for øvrig bygger på. Særlig i lys av det jeg i artikkelen viser er en endring fra én (fra lovgivers side intendert omfattet) lovbruddstype til en kvalitativt sett annen lovbruddstype. Jeg søker svar på spørsmålene ved å vurdere både regelens innhold og domstolenes anvendelse av denne. Ut fra dette vurderer jeg i hvilken utstrekning lovgivningen fungerer i tråd med lovgivers intensjoner, slik de per i dag fremstår for SOMS-overgrep over Internett.⁴⁵ Dels undergis også lovgivers intensjoner som sådan et kritisk blikk, siden min analyse viser at lovgiver ikke til fulle har fanget opp utviklingen av SOMS-fenomenet målt opp mot for eksempel straffens formål. Videre undersøker jeg følgene av rettsanvendelsen- og fortolkningen på nevnte måte, ved å holde følgene opp mot for eksempel hensyn til systemintern konsekvens i behandlingen av andre lovbruddskategorier. Dette gjelder særlig kritikken av konkurransspørsmålet i pkt. 3.4, hvor det fremstår for meg som at hensyn bak konkurransreglene uten fornuftig grunn praktiseres ulikt avhengig av lovbruddstype. Dette gir i sin tur grunnlag for rettsdogmatisk kritikk. Jeg knytter underveis i teksten nærmere kommentarer til kritikkenes formål og vurderingstema relatert til de ulike spørsmålene.

⁴³ Men se f.eks. Johnsen, s. 59–102 og Ross, 1953 s. 385 flg.

⁴⁴ Slik også f.eks. Stub 11.2 s. 439.

⁴⁵ Metodisk er vurderingen av lovgivers intensjon opp mot virkningen av loven, et klassisk rettsosjologisk spørsmål. Skillelinjene er ikke skarpe, og merkelappen betyr lite for analysen, etter mitt skjønn.

3.2 Spørsmålet om rettslig regulering av internettovergrep

Formålet med lovendringen i 2000 var å inkludere handlinger hvor fornærmede må utføre handlinger på seg selv som tilsvarte voldtektshandlinger. Helhetlig var målet med reformen av straffelovens kapittel 19 å styrke kvinners og barns vern mot seksuelle overgrep.⁴⁶ I henholdsvis 2008, 2010 og 2015 ble også SOMS ved andre lovbrudd gjort straffbart. Som før nevnt var begrunnelsen for all inkludering av SOMS at det å måtte utføre slike handlinger på seg selv ikke var mindre krenkende eller skadelige for fornærmede enn om gjerningspersonen utførte dem direkte. Gjerningspersonens modus var ikke relevant hverken ved lovendringen, før eller senere.

Den teknologiske utviklingen siden år 2000, ikke minst utbredelsen av smarttelefoner, samsvarer med utviklingen i gjerningspersonens type tilstedeværelse og modus i SOMS-sakene. De første to avgjørelsene etter lovendringen i 2000 hvor gjerningspersonen kun var digitalt til stede ved overtredelsen, forekom i 2009 og 2011. Som motsats er det for eksempel bare i 2019 åtte tilfeller av SOMS-voldtekt for ankeinstansene, mens det bare forekommer én kontaktsak. Det er klart at lovgiver når det gjelder SOMS var svært tidlig ute med å lovregulere en type modus som neppe var påtenkt på lovendringstidspunktet. Spørsmålet her er om det nye type modus, i internettovergrepssakene, bør medføre en endring i lovregulering.

Seksuallovbruddene begått over Internett er på mange måter veldig ulike kontaktsakene. Formålet med lovendringen om å ramme seksuell omgang med seg selv, er klart oppnådd. Men å inkludere SOMS i seksuallovbruddskapitlet har også vist seg å ramme en endring i typetilfeller som hovedsakelig oppstod først rundt ti år etter lovendringen. Så langt jeg kan se, innebærer ikke omsubsumeringen noen negative utilsiktede virkninger hverken på retten eller samfunnet.⁴⁷ Den samfunnsmessige teknologiske utviklingen og fremveksten av internettlovbruddene innebærer kanskje likevel at en ytterligere lovendring må til for at retten i tilstrekkelig grad skal ivareta straffens formål i disse tilfellene. I pkt. 3.2 ser jeg på forhold ved SOMS-overgrepene som taler for at internettovergrep bør reguleres i eget eller egne straffebud. Både strafferettslige (pkt. 3.2.1) og straffeprosessuelle (3.2.2) hensyn kan tale for dette.

3.2.1 Strafferettslige særegenheter og utfordringer

Jeg viste kort ovenfor hvordan det i SOMS-internettovergrep typisk er mange og unge fornærmede, og at skam- og skyldfølelse er blant skadevirkninger som varer over lang tid etter denne type overgrep. Den digitale utviklingen gjør også at barn og unge er mer tilgjengelige både som fornærmede og gjerningspersoner. Helt sentralt for vurderingen av internettovergrep er kanskje

⁴⁶ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) pkt. 1 s. 7.

⁴⁷ Sml. Mathiesen 2005.

teknologiens mulighet for anonymitet og/eller falsk identitet. I tillegg kommer irreversibiliteten av bilder og filmer av SOMS-overgrep som har blitt tilgjengelige eller potensielt tilgjengelige på Internett. Valget av kategori hvor lovbruddstyper plasseres, har betydning på flere måter. I dette punktet skal jeg diskutere om særegenheter ved internettovergrep tilsier at disse bør reguleres i egne lovbestemmelser. Jeg ser både på hensynene bak adekvat lovregulering overordnet sett, og på konkrete vurderinger ved modus og ved straffutmålingshensyn for SOMS-internettovergrepene spesielt.

Å plassere forskjellige typer krenkelser i spesifikke lovbruddskategorier kan omtales som såkalt «fair labelling».⁴⁸ Oversatt til norsk betyr det omtrent «adekvate merkelapper» på ulike krenkelser. Prinsippet om «fair labelling» er ment, slik Ashworth uttrykker det, å sikre at «widely felt distinctions between kinds of offences and degrees of wrongdoing are respected and signalled by the law, and that offences are subdivided and labelled so as to represent fairly the nature and magnitude of the law-breaking».⁴⁹ Spørsmålet her er om en sær-kategorisering av internettovergrep, enten i én eller flere bestemmelser, gjør at en bestemt type overgrep blir mer adekvat regulert. Det kunne være både med hensyn til gjerningspersonens skyld, fornærmedes opplevelse av overgrepet, og for eksempel med tanke på straffeprosessuelle hensyn. Merkelappen sier både noe om handlingens karakter og klander, og forskjeller i så måte bør derfor komme til uttrykk både i straffutmåling og gjennom lovbruddets navn.⁵⁰

En grunn til å plassere internettovergrep i et eller flere egne straffebud er at kategorisering av lovbrudd kan tydeliggjøre statens fokus på eller prioritering av ulike typer krenkelser. Det kan også gjerne være andre tiltak enn de strafferettslige som kan iverksettes for å styrke vern mot ulike seksuallovbrudd via Internett.⁵¹ Men minst to grunner tilsier å kategorisere internett- og kontaktovergrep hver for seg. Én er fornærmedes opplevelse av at det særegne ved overgrepet blir lovbruddet blir tatt på alvor. En annen er at oppdelingen kan bidra til økt oppmerksomhet fra (potensielle) gjerningspersoner og samfunnet generelt mot hva slags type krenkelse disse lovbruddene medfører eller utgjør. Det er ikke nødvendigvis i seg selv tilstrekkelig, etter min mening, at det har «skjedd en betydelig dreining mot internett» hva gjelder seksuelle overgrep, slik Sunde beskriver det.⁵² Men dersom en kan vise at det er tydelige fellestrekk ved internettovergrepene til forskjell fra andre typer seksuelle overgrep som er regulert på ulik måte i lovens kapittel 26, taler argumentet om likebehandling av en bestemt type krenkelser av seksuell autonomi for at

⁴⁸ 2019 s. 320 flg. med videre henvisninger. Se også Salomonsen 2020.

⁴⁹ Ashworth og Horder 2016, s. 210.

⁵⁰ Holmberg Salomonsen 2020 s. 411.

⁵¹ Se f.eks. NOU 2008:4.

⁵² Sunde 2020 s. 142.

internettovergrepene bør reguleres for seg.⁵³ Særregulering må samtidig avveies mot hensynet mot en for kasuistisk straffelov, og mot for eksempel konkurransespørsmål eller andre straffeprosessuelle hensyn som gjør et eller flere nye straffebud unødvendig kompliserende eller brukbare.

Det er flere aspekter som er særegne ved internettovergrep, og som kan tilsi at disse skal reguleres annerledes enn kontaktsituasjoner.

Et eksempel er tilfellene når gjerningspersonen opptrer under fiktiv identitet, enten initialt eller gjennom hele gjerningsforløpet. Dette er en svært vanlig fremgangsmåte i internettovergrepssakene, og kan vektlegges på forskjellige måter. Å forholde seg til en fiktiv person kan både vektlegges straffutmålingsmessig, ved at selve den seksuelle omgangen (med seg selv) ikke var å oppfatte som så ubehagelig som det ville dersom fornærmede var klar over at vedkommende som så på over internett, var en voksen mann. I andre saker har den fiktive personen plutselig avsluttet kontakten med fornærmede, for eksempel med beskjed om at den skulle ta livet av seg. Det fiktive elementet ble da vektlagt skjerpene på den måten at de fornærmede ble (forsøkt) ansvarliggjort for en ung jentes død.⁵⁴ Det fiktive kan på en annen side også ha positive elementer ved seg. Å utveksle bilder og film av seg selv mens en utfører SOMS er både tillatt, og i vår teknologiske samtid en ikke helt unaturlig del av mange unges virkelighet.⁵⁵ Det å kunne opptre anonymt/under fiktiv identitet kan være et verneverdig gode for utforskning av egen seksualitet. Samtidig er det nødvendig med en grensedragnings mellom tilfeller der det er gjensidig anonymitet, og der en blir lurt, uten mulighet til å kunne avklare realiteten bak med-kommunikatorens identitet.

For de fiktive ID-sakene er alderselementet relevant. Barn har naturlig et sterkere behov for vern i slike saker. Både sett hen til deres manglende forståelse av rekkevidden av for eksempel bildedeling, og fordi manglende modenhet kan gjøre dem lettere å manipulere.⁵⁶ Det finnes en del eksempler på SOMS-handlinger som ikke fanges inn hverken av strl. §§ 291 (voldtekt) eller 297 (seksuell handling uten samtykke). Det å under falsk identitet få en over 16 år til å ha SOMS, er ikke tvang eller trusler, men heller ikke en seksuell handling uten samtykke. Bare enkelte tilfeller av eventuell *deling* av materiale fra slike handlinger kan i dag straffes, jf. bl.a. strl. §§ 266 og 267, og flere tilfeller av deling er foreslått omfattet i ny § 267 a.⁵⁷ En måte å regulere nevnte eksempel på SOMS-handling med noen over 16 år uten tvang eller trusler, var å strafferegulere seksuell utnyttning, slik Jacobsen foreslår.⁵⁸ Seksuell utnyttelse er, slik han beskriver det, tilfeller der noen blir lurt til på en eller annen

⁵³ Sml. Jacobsen 2019 s. 321.

⁵⁴ LE-2013-67470.

⁵⁵ F.eks. Pedersen 2005 kap. 5, Aiken 2016.

⁵⁶ Slik også Sunde 2020 pkt. 6.1.

⁵⁷ Se Prop. 159 L (2020–2021).

⁵⁸ Jacobsen 2019 s. 333.

ledet til å delta i seksuell omgang. Det sentrale ved et slikt straffebud er å ramme tilfeller der offeret på en eller annen måte aksepterer eller deltar i handlingene i så stor grad at det oppleves som tvang. Nedslagsfelt er da handlinger der gjerningspersonen benytter seg av offeret som et seksualobjekt, og oppnår dette ved å appellere til offeret som objekt. Dette vil typisk være tilfeller der offeret er ungt, men altså ikke så ung at lovgiver verner enda mindre grad av overtalelse eller manglende selvbestemmelseskompetanse. I tillegg vil det være tilfeller der gjerningspersonen opptrer under fiktiv identitet, uavhengig av offerets alder. Jeg bemerker at dansk straffelov § 221 rammer «den, der tilsniger sig samleje med en person, der forveksler gerningsmanden med en anden,» uten avgrensning til offerets alder.

For Jacobsen er et sentralt element i vurderingen av adekvat straffebuds plassering at straffebudene i tilstrekkelig grad verner forskjellige former for krenkelse av seksuell autonomi. En hovedkritikk angår den (manglende) indre sammenhengen i kapittel 26 så langt gjelder autonomi-vernet, særlig mellom bestemmelsene i §§ 291, 295 og 297.⁵⁹ Et argument for en ny bestemmelse er det ekstremt brede nedslagsfeltet til strl. § 291. Gitt før beskrevne ulikheter i handlingsmåter/krenkelser, kan et nytt internettovergrepstraffebud avhjelpe med å skille innad i voldtektsbestemmelsen. Alternativt kan en tenke seg et tillegg i handlingsalternativene opplistet i § 291. Dette kunne omfatte tilfeller der gjerningspersonen opptrer under fiktiv identitet og får offeret til å utføre SOMS, under premisset om at det rett og slett ikke foreligger noen form for reelt samtykke dersom de underliggende premissene for samtykket (til å utføre SOMS via internett med en fiktiv person, som du ellers ikke ville utført SOMS «med») er bristende.

En annen reguleringsmulighet er i strl. § 295. Bestemmelsen straffebelegger det å misbruke overmaktsforhold eller lignende til (blant annet) å få noen til å ha seksuell omgang med seg selv. Det finnes ikke rettspraksis fra ankeinstansene i saker mellom 2000 og 2021 med SOMS-overgrep via Internett der voksne er fornærmet.⁶⁰ Voksne kan åpenbart også forledes til å gjennomføre seksuell omgang med seg selv foran webkamera. Dette er etter gjeldende lovverk ikke straffbart. Det at voksne i teorien er bedre rustet enn barn til å gjennomskue forledelse, bør ikke innebære at slik forledelse er straffri. Opplistingen i § 295 går nettopp på tilsvarende måter å utnytte svakhet eller villfarelse for å oppnå SOMS (mv.). Å inkorporere bruk av fiktiv identitet i § 295 ville med enkelhet tydeliggjøre en bestemt, mer utbredt form for misbruk av fiktiv identitet for å få utført SOMS via Internett.

⁵⁹ Jacobsen 2019 s. 326.

⁶⁰ Se nærmere Ugelvik, 2022.

Lovregulering av internett-aspektet har vært vurdert i forbindelse med en annen lovrevisjon, som har relevans for diskusjonen her. I motsetning til vurderingene rundt kriminaliseringen av SOMS som seksuallovbrudd,⁶¹ ble konsekvensene av den teknologiske utviklingen og utbredelsen av Internett og mobiltelefoni søkt ivarettatt gjennom den såkalte grooming-bestemmelsen i straffeloven (nå § 306, daværende § 201 a).⁶² Grooming-bestemmelsen straffebelegger som kjent det å avtale et møte med et barn under 16 år, og med forsett om å begå et seksuelt overgrep mot barnet eller bruke barnet til produksjon av materiale som nevnt i strl. § 311, møte opp på avtalt møtested, eller et sted hvor møtestedet kan iakttas. Lovbestemmelsen krever imidlertid et *fysisk* møtested, som innebærer at et møte over Internett eller andre digitale plattformer ikke omfattes.⁶³ Begrensningen fremstår svakt begrunnet, og er i strid med høringsuttalelsene til bl.a. Barneombudet, KRIPOS og Riksadvokatembetet. Det at overgrep over Internett, uten fysisk oppmøte, ikke er vurdert, er underlig, gitt at det at «[f]lere sider ved nye kommunikasjonsmidler som internett og mobiltelefon har gjort barn mer utsatt for overgrep» nettopp var bakgrunnen for lovendringen. Et av aspektene var økte muligheter for voksne mer ukontrollerte kontakt med barn over Internett.⁶⁴ Denne svakheten i departements vurdering er overraskende.⁶⁵ Det fremstår ikke som at straffebud som omfatter SOMS er vurdert spesielt, men dette er kanskje ikke så overraskende gitt en teknologisk utvikling som var kommet vesentlig kortere i 2006/2007. Vurderingene i forarbeidene burde uansett ikke stå i veien for at Høyesterett tolker lovteksten annerledes i lys av samfunnsendringene som har skjedd i etterkant, eventuelt at lovgiver gir en eksplisitt uttalelse om fortolkningsendring. Det er ikke lett å forstå at det skal vær mindre straffverdig å avtale møte med et barn under 16 år, med forsett både om avtaleinngåelsen og oppmøtet, samt om å begå et overgrep i form av at barnet utfører en handling med seg selv som tilsvarer seksuell omgang, jf. strl. §§ 299 bokstav b eller 302 annet punktum, om møtet skal skje på Internett. Departements argumentasjon i forarbeidene knytter seg til at terskelen for å møte opp fysisk er høyere enn for kontakt på Internett. Selv om det kan være riktig, innebærer manglende straffebelegging av også langtkommet forberedelse til slike internettovergrep at lovgivningen ikke tar innover seg det straffverdige ved slike overgrep. Det er klart fra den initiale

⁶¹ Både hva gjaldt 2000-lovendringen (kun voldtekt), 2008-inkluderingen av SOMS i sexkjøpsbestemmelsene (daværende strl. §§ 202 og 203), og for de øvrige seksuallovbruddskategoriene ved dagens straffelovs ikrafttredelse i 2015.

⁶² Innført ved endringslov 13. april 2007 nr. 14, med umiddelbar ikrafttredelse.

⁶³ Ot.prp. nr. 18 (2006-2007) merknad til § 201, s. 30, og vurderingene i pkt. 3.6.3.

⁶⁴ Ot.prp. nr. 18 (2006-2007) pkt. 2.1 s. 6. Forarbeidene (inkl. til ny straffelov, Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 7.15.2 s. 256-7) viser også til internasjonale forpliktelser til å beskytte barn mot seksuelle overgrep, derunder FNS Barnekonvensjon artikkel 34, forpliktelsen til å sikre barns rettigheter etter EMK art. 3 og 8, og art. 23 i Europarådets Konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Lanzarote-konvensjonen av 25. oktober 2007, CETS 201). Sistnevnte konvensjon ble ratifisert og trådte i kraft for Norge i 2018. Art. 23 i konvensjonen fordrer kriminalisering av bearbeiding av barn over Internett til seksuelle formål. Men også her kreves fysisk møte for straffbarhet.

⁶⁵ Sunde 2020.

2000-lovendringen at lovgiver ønsker å ramme seksuell omgang som fornærmede må utføre med seg selv, siden dette kan oppleves minst like krenkende som tilfeller der gjerningspersonen utfører omgangen. Den teknologiske utviklingen kan innebærer at gjerningspersonens modus i slike saker i økende grad skjer uten fysisk tilstedeværelse. Dette bør ikke medføre at SOMS via Internett er mindre straffverdig enn ved gjerningspersonens fysiske deltakelse i overgrepet. Som vist over, har Høyesterett bekreftet dette ved gjentatte anledninger. Interessant nok har Danmark motsatt utgangspunkt: At et overgrep er begått uten fysisk kontakt, vektlegges der klart i formildende retning.⁶⁶

For spesifikt grooming-sakene over Internett, tar Sunde til orde for tre konkrete lovendringer.⁶⁷ Et forbud mot å kontakte barn under falsk identitet, uavhengig av seksuell motivasjon, for å skjerpe standarden for voksnes nettatferd overfor barn. Dernest en endring av strl. § 306 til å gjelde forbud mot seksuelt motivert kontakt, uten at straffbarheten er betinget av å avtale et møte og faktisk fremmøte. Begrunnelsen for endringsforslaget er overbevisende. Både sett hen til at fysiske overgrep og internettovergrep likestilles, som alminnelige likhetshensyn taler for, og at det er et behov for et konkret vern mot utpressingsfaren som barn utsettes for når de utveksler bilder som deretter brukes til å presse frem ytterligere handlinger. Til sist mener Sunde det bør innføres et konkret straffebud mot seksuell utpressing. Alle disse er gode alternativer som også vil ramme i alle fall én del av internettovergrepene målgruppe, og bidra til bedre adekvans.

En annen måte å synliggjøre særtrekkene ved internettovergrep er å tydeliggjøre elementer ved disse som (særlig) grove i vurderingen av ulike seksuelle overgrep. På tilsvarende vis sammenligner Sunde seksuell utpressing over internett med momenter som vektlegges i vurderingen av om *økonomisk* utpressing er grov: At slik utpressing er utført mot en forsvarsløs person, har medført særlig store påkjenninger, har pågått over lengre tid, er av særlig samfunnsskadelig art, jf. strl. § 331 bokstav c-f. Et alternativ for seksuallovbruddene er i så måte å legge til et annet ledd i henholdsvis §§ 293, 301 eller 303, alternativt i en egen bestemmelse i kapittel 26, hvor lovgiver lister opp særlige momenter å legge vekt på i grovhetsvurderingen vedrørende alle typer seksuallovbrudd.

Momentlisten kunne for dette tilfellet omfattet kontaktformen (den teknologiske særegenheten ved gjerninger med kun digital kontakt), og/eller elementer som særpreger (mange) av internettovergrepene. At SOMS-internettovergrepene gjerne strekker seg over lang tid er et av de særlig relevante straffutmålingsmomentene fra SOMS-rettspraksis.⁶⁸

⁶⁶ Se f.eks. s. 172 i dom fra Retten i Esbjerg, Rettens nr. 7 -1882/2020, fra 9. desember 2020. Takk til Trine Baumbach og Henrik Stevnsborg for tips om dommen.

⁶⁷ Se nærmere Sunde 2020 s. 139-143.

⁶⁸ Se nærmere Ugelvik, 2022.

Ytterligere et reguleringsalternativ for å ivareta internettovergrepens særtrekk er alternativet foreslått av Riksadvokaten i 2019 om såkalte serieovergrep.⁶⁹ Forslaget omfattet et nytt straffebud som rammer serieovergrep overfor flere fornærmede, som en såkalt kollektivforbrytelse. Lovforslaget har sammenheng med de prosessuelle utfordringene knyttet til store sakskomplekser (se også nedenfor pkt. 3.2.2). Omfattende nettovergrepssaker «kan sies å ha karakter av en pågående, sammenhengende virksomhet, og det kan innvendes mot den gjeldende regulering at den ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for dette».⁷⁰ Mens flere straffbare forhold mot én fornærmet over tid kan vurderes som ett sammenhengende straffbart forhold, kan ikke samme type seksuallovbrudd overfor flere fornærmede etter gjeldende rett anses på samme måte. Det finnes enkelte kollektivstraffebud i straffeloven per i dag. Eksempler er strl. § 282 om mishandling i nære relasjoner, og § 131 om terrorhandlinger. Overordnet synes formålet med nevnte kollektivstraffebud å markere noe mer enn en domfellelse for brudd på de enkelte underliggende grunnstraffebudene som må være overtrådt for å oppfylle de objektive vilkårene i kollektivstraffebudene.⁷¹ Selv om riksadvokaten fremhever at en serieovergrepsbestemmelse vil «gi en mer dekkende beskrivelse av fenomenet det er tale om», som igjen vil treffe mer presist kjernen i den straffbare virksomheten, og dermed innebære «en pedagogisk gevinst»,⁷² fremstår hovedformålet med lovforslaget å være den prosessuelle forenklingen det ville medføre å kunne behandle en rekke lignende straffesaker som ett straffbart forhold gjennom et slikt straffebud.

Uavhengig av formålet med lovendringen, diskuterer riksadvokatens arbeidsgruppe relevante momenter vedrørende særskilt strafferegulering av internettovergrep. Og selv om begrunnelsen for et slikt nytt straffebud er et annet, er det mange av momentene jeg har nevnt ovenfor som kan tilsi denne type straffebud omfatter, for eksempel, SOMS-overgrep begått over nett. Forslaget innebærer enten tilfeller der gjerningspersonen har begått en rekke tilsvarende relativt grove seksuallovbrudd (§§ 291, 299 og 302), eller også en rekke seksuelle overgrep av mindre alvorlig karakter. Forutsetningen er at straffebudene verner et individ, og ikke samfunnet generelt, som pornografi-bestemmelsen i § 317. Riksadvokaten løfter videre mulige avgrensninger sett hen til likt *modus operandi*, og eventuelt krav til kontinuitet og tidsmessig nærhet mellom lovbruddene. Førstnevnte åpner spesifikt for muligheten til å teknologiavgrense straffebudet. Bakgrunnen er at

⁶⁹ Forslag i brev til Justis- og beredskapsdepartementet 10. september 2019.

⁷⁰ Riksadvokatens brev s. 10, sitert i høringsnotat 31.09.2020 *Endringer i straffeprosessloven og straffeloven (etterforsknings- og påtaleplikt i store straffesaker, nytt straffebud om serieovergrep, mv. s. 17-18* (heretter «høringsnotatet»). Departementet tar ikke stilling til lovforslaget, se pkt. 3.1, men drøfter forslaget og sender det på høring ved notatet.

⁷¹ Høringsnotatet pkt. 3.2.3 s. 22-23, med henvisning bl.a. til Husabø 2018, s. 91–92.

⁷² Høringsnotatet pkt. 3.3.1.

nettovergrepene har foranlediget lovendringsspørsmålet, og et generelt hensyn om teknologinøytrale straffebestemmelser kan måtte vike for dette fenomenet.

Serieovergrepstraffebudet får konsekvenser for strafferamme, foreldelse og jurisdiksjon. Men strafferamme ved domfellelse for mange slike lovbrudd i konkurrans vil uansett bli lik som høyeste straff for serieovergrepstraffebudet. For enkeltsaker vil foreldelse kunne få noe å si. En mer omfattende jurisdiksjon over mindre alvorlige nettovergrep kunne fått potensielt vesentlig betydning for utenlandske fornærmede, der gjerningspersonen har operert med fornærmede både i og utenfor Norge, men de fleste av seksuallovbruddene er allerede unntatt kravet om dobbel straffbarhet, jf. strl. § 5 første ledd nr. 9.

Selv om forslaget om serieovergrep ivaretar flere aspekter ved internettovergrepene, er graden av tilskjæring av sakene på bekostning av fornærmedes plass i «sin» del av et større sakskompleks, vanskelig å akseptere til fordel for mer effektiv straffesaksbehandling som helhet. Jeg går videre inn på dette umiddelbart nedenfor i 3.2.2. Etter mitt skjønn ivaretar ikke forslaget til et serieovergrepstraffebud de aspektene jeg har kommentert over hva gjelder særlige elementer ved internettovergrep.

Et ytterligere tema vedrørende strafferettslige særegenheter ved internettovergrepene, handler om straffutmåling og subsumsjon. Om et overgrep er kategorisert i en eller en annen lovbestemmelse, har stor betydning for aktuell strafferamme. Straffutmålingsmessig har det likevel ikke nødvendigvis noe å si hvordan et lovbrudd subsumeres. Dette gjelder for eksempel typer av seksuelle overgrep mot barn. Høyesterett har fastslått at grensen mellom hva som for eksempel utgjør seksuelle handlinger og omgang ikke nødvendigvis skal få straffutmålingsmessig utslag, siden barnets opplevelse av overgrepet ikke avgjøres av finurlige vurderinger av blant annet intensiteten i masturbasjon.⁷³ Her går det likevel en markert skillelinje mellom barn under 14 år, mellom 14 og 16 år, og ungdom og voksne over 16 år.

Det er klart at både ved direkte kontakt og internettovergrep er det mange av de samme straffutmålingselementene som gjør seg gjeldende. Det at det for eksempel er til dels svært unge fornærmede, ivaretas langt på vei av subsumsjonen under § 299, som gir et langt bedre vern enn forledelsestilfellene etter strl. (1902) § 200 annet ledd annet punktum. For fornærmede mellom 14 og 16 år i tilfeller som ikke medfører tvang eller trusler, er det strafferettslige vernet for forledelsestilfellene etter ny lov, svakt. Blir en 14-åring forledet til SOMS via en falsk profil på nettet, er strafferammen en helt annen enn for 13-åringen, eller en der den initiale frivillige

⁷³ Se f.eks. HR-2019-721-A (36) og Rt. 2013 s. 848.

kommunikasjonen senere brukes til å true til seg flere bilder. I lys av skadevirkninger i ulike former som er sentrale ved internettovergrep, knyttet til bl.a. tap av trygghet i eget hjem, frykt for spredning av film og bilde, og opplevelse av skam og skyld ikke minst der fornærmede selv har vært en aktiv deltaker i gjerningene, er denne grensedragningen etter mitt syn ikke holdbar.

Både omfang og fornærmedes unge alder får konsekvenser, både når det gjelder straffebud, i straffutmålingssammenheng og prosessuelt. Dels ved at flere lovbrudd for eksempel subsumeres som grovt lovbrudd,⁷⁴ dels ved de alminnelige konkurransereglene i strl. (2005) § 79, dels ved at lav alder gir lavere innslagsterskel for de straffbare handlinger som generelt skal være straffskjerpende. Antallet fornærmede og straffbare forhold i den enkelte internettovergrepssak kan også være et moment å vektlegge i preventiv forstand: Dersom gjerningspersonen opplever at tilgjengeligheten av objekter er enkel og god, kan dette i seg selv bidra til å stimulere grenseoverskridende adferd. Dette kan til og med virke avhengighetsskapende.⁷⁵

I strl. § 56 første ledd bokstav a kan en som «har begått en straffbar handling som viser at vedkommende er uskikket til eller kan misbruke en [...] aktivitet, [...], når allmenne hensyn tilsier det» «fratas retten til fro fremtiden å [...] utøve en aktivitet.» Som eksempel antydes i forarbeidene at personer «som har gjort seg skyldig i seksuallovbrudd mot mindreårige som han har truffet på chattesider på internett, vil for eksempel kunne forbys å oppsøke tilsvarende chattesider i fremtiden».⁷⁶ Alternativet fremstår ubrukt i norsk rett vedrørende internettovergrep. Rettighetstap vurderes for tap av stilling, f.eks. som lærer, og eventuelt kontaktforbud overfor fornærmede, og dette gjør domstolene.⁷⁷ Men aktivitetsforbud diskuteres ikke.⁷⁸ I dansk straffelov kommer muligheten for aktivitetsforbud på Internet langt klarere frem. Etter dansk strl. § 236 stk. 1 kan en som er domfelt blant annet etter voldtektsbestemmelsen, eller andre seksuallovbrudd mot barn

⁷⁴ F.eks. strl. (2005) § 301 annet ledd bokstav b, hvor gjentatte overgrep er et av momentene som vektlegges ved vurderingen av om en voldtekt av barn under 14 år skal anses som grov.

⁷⁵ I to rettskraftige tingrettsdommer var det for eksempel henholdsvis 473 straffbare forhold mot i alt 270 fornærmede, og 487 seksuelle nettovergrep mot i alt 256 fornærmede (TNERO-2018-130781 og TNERO-2018-182729). Begge saker handlet i all hovedsak om SOMS. Domfelte uttrykte i begge sakene at de var lettet over å bli tatt, fordi de opplevde avhengighet og ikke ville klart å slutte hvis de ikke hadde kommet i politiets søkelys. Se også Sunde 2019, note 12, s. 185-186, med videre henvisninger. Lettelses-elementet er ikke fremtredende i ankeinstans i andre dommer, se Ugelvik, 2022. Dette kan skyldes at domfelte i ankesakene er noe mindre innstilt på egen skyld og ansvar i sakene generelt, og dermed ikke godtar domfellelse eller straffutmåling i førsteinstans.

⁷⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 321.

⁷⁷ Søk i Lovdatas avanserte søkefunksjon etter «internett» sammenstilt med «§ 56» gir seks treff som er relevante for nettovergrep.

⁷⁸ For eksempel hverken i LH-2021-78544, LH-2020-5533, eller TNERO-2018-182729 som nevnt over i note 89. Slikt forbud er f.eks. ikke nevnt i SOMS-sakene LB-2020-8380, eller LG-2019-134901-2, underliggende HR-2020-2137-A, eller HR-2020-2136-A, to grove saker vedrørende nettovergrep mot barn. Se nærmere om sistnevnte dom i pkt. 3.4. Domfeltes digitale medier, så som PCer, nettbrett, smarttelefoner, inndras, men aktivitetsforbud er naturlig nok noe annet.

under 18 år ilegges forbud mot, «gennem internettet eller et lignende system til spredning af information at søge at kontakte børn under 18 år, der ikke kender den dømte (kontaktforbud).» Etter mitt skjønn ivaretar den danske lovbestemmelsen langt bedre muligheten for den allmennpreventive virkningen av en slik strafferettslig reaksjon. Ikke minst der ungdom er en viktig målgruppe, er det sentralt med klarere og mer direkte lovspråk og tematisk presisjon.

3.2.2 Straffeprosessuelle utfordringer ved store internettovergrepssaker

Sentrale elementer ved internettsakene er at det er mange fornærmede, som ofte er unge. Kontaktovergrepssaker har som klar hovedregel én fornærmet.⁷⁹ I internettovergrepssakene er det motsatt. I 23 av 30 internettovergrepssaker mellom 2000-2021 er det flere enn én fornærmet. Enkelte saker har flere enn 100 fornærmede. I det følgende er tema straffeprosessuelle utfordringer ved internettovergrep kontra kontaktovergrep, med spesielt fokus på utfordringer ved saker med mange, og gjerne unge, fornærmede. Riksadvokatens forslag om et serieovergrepsstraffebud får særlig oppmerksomhet, spesielt sett hen til forslagetts konsekvenser for fornærmede.

Ankeinstanspraksis i SOMS-internettsaker mellom 2000 og 2021 viser at når en gjerningsperson finner et modus som fungerer, fortsetter hen gjerne med flere lovbrudd over lang tid mot både den samme og flere fornærmede.⁸⁰ Dette samsvarer med en rapport fra riksadvokaten fra 2018,⁸¹ hvor en legger til grunn at gjerningspersoner ved internettovergrep på kort tid og med relativt enkle midler får tilgang til et stort antall potensielle ofre. De fornærmede er gjerne spredt over svært store geografiske områder, nasjonalt og internasjonalt. Fornærmede i internettovergrepssakene er også, som nevnt over, yngre enn i kontaktsakene, svært mange mellom 9 og 13 år gamle.⁸² Omfattende saker med mange fornærmede og stort bevismateriale, tar lang tid både å etterforske og iretteføre. Varigheten er ressurskrevende og belastende både for straffesakssystemet på flere nivå, for fornærmede og siktede/tiltalte.

⁷⁹ Så langt gjelder seksuallovbruddet; det kan være ulikeartede lovbrudd, for eksempel knyttet til voldskriminalitet, med andre fornærmede i sakene.

⁸⁰ Se nærmere Ugelvik, 2022.

⁸¹ «Effektivisering av domstolsbehandlingen i større straffesaker – første delrapport fra arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten», publisert i riksadvokatens skriftserie nr. 1/2018. Rapporten omhandler flere typer omfattende saker enn nettovergrepssaker.

⁸² Ved gjennomgang av ankeinstanspraksis mellom 2000 og 2021 hadde jeg en teori om at også gjerningspersonene var relativt unge og yngre i internettovergrepssakene. Det stemte ikke. I de åtte kontaktovergrepssakene i materialet er aldersspennet fordelt fra 15 til 64 år, med en medianalder rundt 30. Aldersspennet for gjerningsperson i internettsakene er omtrent tilsvarende, fra omtrent 17 til 57 år. Det er nesten tre ganger så mange slike saker, og tallene blir ikke direkte sammenlignbare. Noen flere gjerningspersoner i 20-årene trekker medianalderen noe ned, men bare til like under 30. Tallene er for små til å trekke gode slutninger. Men det er i alle fall ikke grunnlag for å si at internettovergrep, enten SOMS eller på andre måter, som hovedregel begås av unge menn. Sammenholdt med NRKs rapport fra 2020, kan det tyde på at unge menn som seksuelle overgrep mot mindreårige, i større grad begår disse fysisk ([Unge menn og seksuallovbrudd: De fleste dømte er 19 år – NRK Trøndelag – Lokale nyheter, TV og radio](#) [28.06.2021]).

Denne type omfattende straffesaker kan innebære prosessuelle utfordringer på flere nivå. Til dels gjør eventuelt billedmateriale det enklere å identifisere fornærmede og til dels beviser handlingsforløpet og til dels skyldspørsmålet. Samtidig kan arbeidet med å identifisere fornærmede og eventuelt gjennomføre tilrettelagte avhør med de enkelte fornærmede⁸³ være svært omfattende sett hen både til tids- og personellmessige ressurser i de større sakene.⁸⁴ Etterforskning og eventuell irettføring av nettovergrepssaker legger rett og slett beslag på svært store ressurser i straffesaksjeden. Seksuallovbrudd, særlig mot barn, er et prioritert straffesaksområde. Spørsmålet er om det bør gjøres lovgivningsmessige grep som på ulike måter kan forenkle forfølgning av disse sakene, uten at det forenklingen går på bekostning av sentrale prinsipper i strafferetten.

Relativt nylig fremmet lovgiver et forslag til tiltak for å bøte på noen av utfordringene med slike store straffesaker ved blant annet å kunne unnlate etterforskning og påtale av deler av større sakskompleks.⁸⁵ Internettovergrepssaker, der SOMS er helt sentralt, er i kjernen av denne type saker, og det er dermed naturlig i noen grad å kommentere forslaget her.

Det rettslige utgangspunktet er som kjent en formell etterforskningsplikt, jf. strpl. § 224 første ledd, og ubetinget offentlig påtale, jf. strpl. § 62 a første ledd. Begge utgangspunkt er anerkjent moderert i praksis. Oppportunitetsprinsippet, derunder reglene om påtaleunnlattelse, åpner allerede for en viss grad av mulighet for å unnlate etterforskning, henleggelse, og unnlatt irettføring. Ressurshensyn kan legitimere begrensninger i etterforskningsplikten, og at påtale unnlates (etter visse vilkår) der allmenne hensyn ikke tilsier påtale eller av prosessøkonomiske hensyn.⁸⁶ Departementet understreker for sistnevnte at selv om ressurs- og kapasitetshensyn ikke er eksplisitt nevnt som momenter i vurderingen av allmenne hensyn, stenger heller ikke lovens ordlyd for slike vurderinger.⁸⁷ Sentralt i forslaget til prosessuelle endringer er politi- og påtalemyndighetens mulighet til å tilskjære større saker. Tilskjæring omfatter blant annet å la være å etterforske, eller å henlegge mindre alvorlige saker i større sakskompleks. Tilskjæringsretten antas å være tilsvarende begrensningene i

⁸³ Som er påkrevd for fornærmede under 16 år, jf. strpl. § 239 første ledd.

⁸⁴ RAs arbeidsgrupperapport pkt. 3.4.2.

⁸⁵ Høringsnotat 31.09.2020. Også andre tiltak enn lovgivningsmessige er fremmet av regjeringen nylig, derunder en nasjonal strategi mot nettrelaterte overgrep mot barn, *Forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn 2021-2025*, lansert 15.08.2021, med en bred vifte i form av 30 tiltakspunkter som skal bedre barns og unges trygghet på nett, mv. Se [Strategi mot internettrelaterte overgrep mot barn \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no) [19.08.2021].

⁸⁶ Slik følger av strpl. §§ 224 annet ledd, 62 annet ledd og 70, og lagt til grunn blant annet i riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999 Etterforskning, pkt. III, 1, og Kjelby, 2013, s. 164-169.

⁸⁷ Høringsnotatet pkt. 2.2.2 s. 6. Internasjonale forpliktelser til effektiv etterforskning og irettføring blant annet særlig knyttet til lovbrudd mot barn og andre sårbare individer setter også grenser for oppportunitetsprinsippet mv. Jeg går ikke nærmere inn på disse begrensningene her. Se bl.a. Kjølbro 2020 pkt. 9.10 om EMK-forpliktelser, Tobin 2019 s. 691 om Barnekonvensjonens forpliktelser, og Europarådets konvensjon 12. juli 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk kap. VII om forpliktelser i så måte.

etterforskningsplikten.⁸⁸ I omfattende saker gjør hvert enkelt lovbrudd liten eller ingen forskjell i straffutmåling.⁸⁹

Arbeidsgruppen la til grunn at:

«Det sentrale formålet med strafforfølgning av slike saker vil gjerne være å sette gjerningspersonen ut av spill i en tilstrekkelig lang periode og hindre spredning av overgrepsmateriale. Jo tidligere saken tilskjæres på en måte som er hensiktsmessig med tanke på straffeforfølgningens formål, desto større positiv effekt må det antas å ha på etterforskningen av de øvrige forholdene i saken, og desto mer ressurser frigjøres til å behandle eventuelle andre overgrepssaker som skal straffeforfølges i politidistriktet.»

Etter denne formålsbetraktningen, foreslo gruppen at det ikke skal opprettes sak på de minst alvorlige tilfellene i større sakskompleks. Vurderingen tas enten sett i forhold til andre mer alvorlige overgrepstilfeller, der pådømmelse vil få liten betydning for straffutmålingen ved samlet pådømmelse, eller der disse skal henlegges. Forslaget støttes av departementet, og anses å være i tråd med praktiseringen av gjeldende rett.⁹⁰ I følge Kjelby tilsier graden av tilskjæring påtalemyndigheten har gjort med hensyn til antall fornærmede i enkelte slike saker, er såpass «ny og ekspansiv» at klarere lovregulering av tilskjæringsmulighetene er nødvendig.⁹¹ Ny og ekspansiv til tross, de straffeprosessuelle lovendringsforslagene fremsatt i høringsnotatet er primært av presiserende art.⁹²

Enkelte typer internettovergrep er eksempler på tilfeller Riksadvokatembetets arbeidsgruppe mener for eksempel kan unntas konkret påtale. Et eksempel er der fornærmede er utsatt for en overtredelse av § 305 (seksuelt krenkende adferd, også der barnet utfører handlinger selv) uten selv å vite at forholdet er straffbart, fordi gjerningspersonens har fremstått som jevnaldrende. Forutsetningen for tilskjæring er at materialet ikke er lagret eller spredt. Hensynet til fornærmede står sentralt. Fornærmedehensynet gir seg selv i at en del av straffens formål er dens potensiale som gjenopprettende funksjon. Samtidig er det klart at fornærmede hvis sak blir «skåret bort», kan oppleve at de ikke i tilstrekkelig grad har fått samfunnets anerkjennelse for de(t) overgrep som de har blitt utsatt for. Selv om barn ikke aktivt vil oppfatte det slik, kan dette endre seg når vedkommende blir voksen.

⁸⁸ Kjelby 2019, s. 410–411.

⁸⁹ Høringsnotatet pkt. 2.1 s. 3-4.

⁹⁰ Høringsnotatet pkt. 2.4-2.2.6.

⁹¹ Slik også høringsnotatet åpner for. Se hørings svar fra professor Gert Johan Kjelby, Bergen, 2. desember 2020.

⁹² Med unntak av utvidelsen av strpl. § 62 a til å utvide påtaleunntatelsesvilkåret fra to år til ikke strafferammebegrenset, slik foreslått av Straffeprosesslovutvalget (NOU 2016:24 pkt. 16.4 s. 360).

Både departementet og riksadvokaten er enige om at det ikke er i strid med prevensjonshensyn å tilskjære etterforskning og påfølgende straffesak slik at kretsen av fornærmede avgrenses.⁹³ Et positivt aspekt også for fornærmede er at flere store sakskompleks får en rimelig fremdrift. Det er imidlertid vektige hensyn for de fornærmede som ikke vil bli ivaretatt. Både tilskjæring før irettføring, og et seriestraffebud, innebærer at fornærmedes rettsstilling svekkes vesentlig. Blant annet kan flere fornærmede møtes med at hens sak allerede er ferdig og rettskraftig avgjort i rettssystemet, og at hen dermed ikke vil bli hørt i en straffesak.⁹⁴ Hen mister muligheten til å bli hørt i egen sak, retten til bistandsadvokat, og muligheten til å fremme sivile krav. De to sistnevnte aspektene må særlig vurderes i påtalemyndighetens vurdering av den enkelte sak, og kan for eksempel innebære at tilskjæringen bør skje ved påtaleunntatelse.⁹⁵ Et for meg fremmed synspunkt er at fornærmedes eget ønske om etterforskning skal hensyntas, for eksempel der fornærmede ikke synes det er nødvendig å være omfattet av saken så lenge gjerningspersonen får en passende straff. Dette fremstår som i strid med hensynet bak endringen til ubetinget offentlig påtale i alle saker, motsatt til tidligere typisk sedelighetssaker der fornærmede av ulike grunner ikke ønsket påtale. Sedelighetssaker vil for de aller fleste være belastende å få belyst i rettssystemet. En kan tenke seg at mange gjerne ville ha sett at gjerningspersonen fikk en passende straff, uten at den eller de fornærmedes forhold eller identitet ble tilkjennegjort i retten eller for øvrig. Gode grunner kan tale for at fornærmede i størst mulig grad skånes ved etterforskning og irettføring av seksuallovbrudd, og skånsomhet vektlegges for eksempel ved tilrettelagte avhør av barn. Tilskjæring som medfører anonymisering er i strid med hensynet til gjerningspersonens mulighet til å forsvare seg og tilstrekkelig ivareta sin kontradiksjonsrett. I tillegg er det vanskelig å se hvorfor en slik i realiteten anonymiseringspraksis skulle forbeholdes enkelte sedelighetssakstyper, men ikke andre. For (den mistenkte) gjerningspersonen ville de henlagte/ikke-etterforskede sakene med anonyme fornærmede ikke spille noen rolle for det helhetlige skyldspørsmålet hva gjaldt serieovergrepstraftbudet. Men for de fornærmede ville det kunne oppleves urettferdig både å måtte være en av de sakene som politi og påtalemyndighet velger at skal være med i sakskomplekset, og eventuelt for de som ikke er ønsket eller anses nødvendige for endelig tilstrekkelig streng domfellelse.

Det er gode argumenter for forslaget om tilskjæring, eventuelt for en noe utvidet tolkning av tilskjæring. Likevel bryter forslaget konsekvenser, etter mitt skjønn, for radikalt med hvordan strafferettssystemet skal fungere både for gjerningsperson og fornærmede. Departementet

⁹³ Høringsnotatet pkt. 2.2 s. 13.

⁹⁴ Slik fremgår i høringsinnspill både fra Oslo statsadvokatembeter, Hedmark- og Oppland statsadvokater og Oslo tingrett.

⁹⁵ Høringsnotatet pkt. 2.4.2, s. 13.

fremhever at det finnes andre støtte- eller oppfølgingsformer for fornærmede som på forskjellige vis holdes utenfor straffeforfølgningen, avhengig av sakens karakter og den fornærmedes individuelle behov. Andre instanser enn de rettslige er for eksempel allerede tilgjengelig for ofre for seksuelle overgrep.⁹⁶ I høringsnotatet fremheves særlig Statens Barnehus,⁹⁷ støttesentre for kriminalitetsofre, og lokale, kommunale tiltak som rus- og kriminalitetsforebyggende samarbeidstiltak. Slike instanser har lite eller ingenting å gjøre med ivaretagelse av fornærmede i strafferetten. Fornærmede er ikke part i en straffesak. Særlig i nyere tid er det likevel anerkjent at fornærmedes verdige behandling i straffesaker er viktig for at strafferettssystemet oppleves å ivareta også ofrenes interesse av rettferdig behandling etter et lovbrudd.⁹⁸ Høringsnotatet nevner forskjellige støtteordninger, på det som for meg fremstår som en for lettvinnt måte. Det å ivareta særlig fornærmedes interesser, men også til dels gjerningspersonens og samfunnets prevensjonsbehov utenfor det formelle strafferettssystemet, er ingen ny tanke.⁹⁹ Også med strafferettssystemets formål *in mente*. Christies velkjente konfliktrådstankegang¹⁰⁰ vil for eksempel kunne være velegnet som forsonings- og gjenopprettingsmekanisme. Fornærmede kan ha behov for å bli hørt og helst forstått av gjerningspersonen, uten nødvendigvis med et ønske om formell straff i etterkant. I tillegg kan møtet med fornærmede under mindre formelle omstendigheter enn rettssaler, fremme gjerningspersonens forståelse og erkjennelse av hva hen har gjort galt. Slik forståelse og erkjennelse kan virke ytterligere individualpreventivt.¹⁰¹ Konfliktråd i sin nåværende form vil imidlertid i mange tilfeller være uegnet, for eksempel der fornærmede er barn eller ungdom, og gjerningspersonen er voksen: Maktforholdet er for skjevt til at prosessen kan virke likeverdig overfor partene.¹⁰² Men viktigst: Å skille ut en enkelt del av sakskomplekser innenfor seksuallovbruddskapittelet i straffeloven, eller innenfor straffeloven som helhet, til prosessformer som er annerledes enn de øvrige, gir manglende systemhelhet og sammenheng. Departementets høringsnotat omfatter også enkelte andre sakstyper som i sin natur er omfattende hva gjelder antall fornærmede og lovbrudd. Men prinsipielt sett innebærer tilskjæringsforslagene og forslagene til alternative verktøy for ivaretagelse av fornærmedes interesser i akkurat disse type saker, en vesentlig endring fra den nåværende ensartede tankegang. Det er gode grunner til ulike verktøy for ivaretagelse av fornærmede i og utenfor strafferettssystemet, ikke minst i seksuallovbruddssaker. Slike må etter mitt syn drøftes

⁹⁶ Høringsnotatet pkt. 2.4.3, s. 14.

⁹⁷ Som skal ha særlig kompetanse innenfor nettovergrep mot barn, og skal kunne hjelpe med å kartlegge individuelle oppfølgingsbehov. Se nærmere Prop. 12 S (2016-2017).

⁹⁸ I samme retning, bl.a. Robberstad (2002) i utredning om fornærmedes straffeprosessuelle stilling, og forarbeidene som førte til økte prosessuelle rettigheter for fornærmede i Ot.prp. nr. 11 (2007-2008).

⁹⁹ Finstad 1988.

¹⁰⁰ Christie 1977.

¹⁰¹ Finstad 1996, s. 42.

¹⁰² Slik også Hennum 2003 s. 77.

helhetlig, ikke som reparasjonstiltak til en (i realiteten) ny type prosessuell fremgangsmåte for et bestemt rettsområde.

3.3 SOMS-voldtekt begått i fellesskap

Så langt har tematikken knyttet til SOMS dreid seg særlig om internettovergrepene, spesielt vedrørende antall og alder på fornærmede. Kontaktovergrepene på sin side har en annen karakteristikk i mange av SOMS-sakene. Det er som hovedregel flere til stede i SOMS-kontaktvoldtektssaker enn ved internettovergrep.¹⁰³ I ankeinstansrettspraksis fra 2000-2021 er det utelukkende i SOMS-kontaktsakene at det er flere gjerningspersoner. Problematikken knyttet til flere gjerningspersoner eller deltakere i SOMS-overgrep, er like utfordrende og like sannsynlig i både kontakt- og internettovergrep, og drøftes derfor også i denne artikkelen sammen med de renere internettemaene. Temaet i dette punktet er hvordan SOMS-overgrep med flere deltakere vurderes strafferettslig, og mer spesifikt hva som skal til for at strafferettsapparatet vurderer et SOMS-overgrep begått av flere som grovt.

Straffeloven stiller opp flere momenter som særlig skal vurderes dersom forholdet skal anses som grovt. Voldtektsbestemmelsen i både ny og gammel straffelov inneholder et straffskjerpelsesalternativ knyttet til om voldtekten er begått av flere i fellesskap.¹⁰⁴ I tillegg til vurderingen av om tiltalte tidligere er straffet for spesifiserte seksuallovbrudd, skal det vektlegges om «a) [voldtekten] er begått av flere i fellesskap, b) den er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller c) den fornærmede [...] får eller får betydelig skade [..].» Subsumeres en (SOMS-)voldtekt som grov, er strafferammen 21 års fengsel.

Lagmannsrettsdommen LA-2007-123954 er en av sakene hvor retten vurderte subsumsjonsspørsmålet for en SOMS-voldtekt. Voldtekten ble filmet, var begått med flere til stede, og var ledd i omfattende fysisk mishandling. Forholdet ble ikke ansett som begått «på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte».¹⁰⁵ Subsumsjonsalternativet er vurdert i mange etterfølgende saker. Det er for meg et åpent spørsmål hvorfor det i saken ikke var tatt ut tiltale etter § 192 tredje ledd bokstav a, siden flere dømmes for å ha begått voldtekten i fellesskap. En mulig forklaring er at hverken retten eller påtalemyndigheten vurderte dette som straffskjerpene fellesskap når fornærmede selv utførte den seksuelle omgangen, jf. (1902) § 192 annet ledd bokstav c. Samme år som SOMS ble straffbart som seksuallovbrudd, i 2000, ble også straffskjerpelseskategori «i fellesskap» innført ved lovendring. Formålet var å «markere[] det

¹⁰³ Ugelvik, 2022.

¹⁰⁴ Strl. (1902) § 192 tredje ledd bokstav a og strl. (2005) § 293 annet ledd bokstav a.

¹⁰⁵ Jf. strl. (1902) § 192 tredje ledd bokstav b. Se nærmere om saken i Ugelvik, 2022, pkt. 4.3.3.5.

graverende i at en person både begår en voldtekt, og medvirker til de øvriges overgrep.»¹⁰⁶ At minst to personer må utføre voldtektshandlingen ble også lagt til grunn i forarbeidene til 2005-straffeloven, i tillegg til at «[d]ersom en person har medvirket til en annens voldtekt uten selv å ha slik seksuell omgang, bedømmes forholdet som medvirkning til voldtekt etter straffeloven 1902 § 205».¹⁰⁷ Etter mitt syn er det ikke konsekvens i lovgivningen dersom ikke fellesskapsalternativet kan anvendes når flere i fellesskap har tvunget fornærmede til å utføre den handlingen(e) som tilsvarer seksuell omgang med seg selv. Høyesterett la i 2018 til grunn at for at fellesskapsalternativet skal komme til anvendelse må minst to personer overtre den objektive gjerningsbeskrivelsen i voldtektsbestemmelsen.¹⁰⁸ Problemstillingen har ikke vært oppe i rettspraksis. Seksuallovbruddutvalget og flere senere høyesterettsavgjørelser og lovforarbeider har fremholdt at straffskjerpelsesalternativet var gitt av hensyn til fornærmedes opplevelse:

En voldtekt hvor det er flere overgripere som handler i fellesskap, innebærer forsterkede elementer av hjelpeløshet og ydmykelse for offeret. Offeret kan i slike tilfeller også utsettes for større fare. Straffverdigheten av et slikt overgrep er derfor etter utvalgets syn større enn for voldtekt hvor overgriperen handler alene. Med dette forslaget ønsker utvalget å få frem at handlingene til hver enkelt deltaker i felleshandlingen er mer straffverdige enn om overgriperen handler alene. Derfor er det etter utvalgets forslag riktig å straffe den enkelte overgriper både for voldtekt begått av flere i fellesskap og for medvirkning til voldtekt begått av flere i fellesskap. At selve voldtekten og medvirkningen til de andres voldtekt straffes i realkonkurrens får ingen betydning for strafferammen, idet strafferammen på fengsel inntil 21 år kommer til anvendelse.¹⁰⁹

Det er vanskelig å se at opplevelsen av hjelpeløshet og ydmykelse vil være mindre for fornærmede som må utføre den seksuelle omgangen selv, med samme antall gjerningspersoner til stede som truer eller tvinger hen til omgangen. Så langt gjelder skjerpene omstendigheter ved voldtekt mot barn, fremhevet departementet riktignok i forarbeidene til straffskjerpelsesalternativet innført i 1992 at det i vurderingen av en *utover vanlig krenkende* straffskjerpene måte, må legges vekt på helhetsinntrykket av overgrepet. Derunder «forhold som vil virke særlig krenkende».¹¹⁰ Slike forhold er for eksempel «at barnet blir misbrukt av flere personer samtidig, eller med flere personer til stede». Bare to saksforhold i SOMS-sakene fra 2000 til 2021 er pådømt etter strl. §§ 299 jf. 301, og det var i disse tilfellene kun én gjerningsperson. Ett tilfelle omhandler voldtekt i fellesskap etter strl. (2005) § 293 annet ledd. I LF-2018-144899 ble kun én ansett som hovedmann i SOMS-voldtekten, mens flere andre ble dømt som medvirkere. Voldtekten ble ansett som grov jf. § 293 annet ledd

¹⁰⁶ Ot.prp.nr.28 (1999–2000) s. 112.

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) side 222, 441, 441.

¹⁰⁸ HR-2018-884-A avsnitt 30. Oppsummeringen er spesifisert til å gjelde strl. (1902) § 196 første ledd jf. andre ledd, men Høyesteretts diskusjon og vurdering omfatter både ny og gammel lov, og voldtekt av barn og voksne, se særlig avsn. 21-30.

¹⁰⁹ NOU 1997:23 s. 58.

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 20 (1991–1992) merknad til § 195.

bokstav b, uten at fellesskapet er nevnt som skjerpende. Straffskjerpelsen kom «kun» på grunn av den omfattende volden og fornedrelsen rundt hendelsesforløpet. Etter strl. (1902) omfattet to saksforhold SOMS-voldtekt der flere ble dømt for voldtekt (i form av flere hovedgjerningspersoner)¹¹¹ og/eller medvirkning til voldtekt, men/og den ble subsumert under det strengere straffalternativet pga. «særlig smertefull eller særlig krenkende», jf. § 192 andre ledd bokstav c jf. tredje ledd bokstav b.¹¹² I medvirkningstilfellet er dette i tråd med rettspraksis, men så langt gjelder LA-2015-110976 er det klart at straffskjerpelsesalternativet i § 192 tredje ledd bokstav a ville vært anvendelig på grunn av flere hovedgjerningspersoner i SOMS-voldtektsforløpet.

Rettsdogmatisk følger regelen klart av høyesterettspraksis: Flere må utføre voldtektshandlingen for at forholdet skal vurderes som grovt etter voldtektsstraffskjerpelsesbestemmelsene i strl. §§ 293 eller 301. Basert på det ovennevnte er det etter mitt syn ikke opplagt at dette skal være løsningen, sett i lys av hensynet til fornærmede som straffskjerpelsesalternativet er gitt for.

3.4 Særlige konkurrensspørsmål ved SOMS-internettovergrep

Det er mange møteplasser på Internett hvor barn og unge treffer det en kan kalle «online lokkemenn», som for eksempel, etter innledende tillitsbygging, tilbyr ulike goder i online spill, eller penger overført elektronisk. I ankeinstanspraksis i perioden 2000-2021 fremgår at det flere saker hvor barn og unge bytter fremvisning over nett av SOMS, i bytte mot verdier. Slike handlinger kan forstås som sexkjøp, etter strl. § 309. SOMS-internettovergrep har som førnevnt ofte unge fornærmede. Mange av overgrepene kan sies å utgjøre produksjon av fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn eller som seksualiserer barn (tidligere omtalt som barneporno), sml. strl. § 311. Men hverken slike egentlige overtredelser av strl. § 311, eller sexkjøp jf. § 309, vektlegges i konkurrens, eller for øvrig, i SOMS-sakene mellom 2000 og 2021. I noen få av sakene i tidsperioden ser retten på det å betale for at barn eller unge utfører SOMS som et straffskjerpende moment. I andre saker med samme type hendelsesforløp nevnes ikke sexkjøpselementet hverken subsumsjons- eller straffutmålingsmessig.¹¹³ Domstolens anvendelse av straffebud i seksuallovbruddskapitlet i konkurrens fremstår inkonsekvent. I det følgende er spørsmålet hvordan disse forholdene behandles – eller ikke behandles – i konkurrens med SOMS-lovbrudd.

Utgangspunktet er at påtalemyndigheten og domstolen i tråd med det materielle dekningsprinsippet skal ta ut tiltale og dømme for så mange straffebud som må til for å gi uttrykk for de ulike krenkelsene som har funnet sted.¹¹⁴ De mest sentrale seksualstraffebudene er gitt til vern av

¹¹¹ LA-2015-110976.

¹¹² LH-2003-208.

¹¹³ F.eks. LE-2019-88964.

¹¹⁴ Jacobsen *et al.* 2020 s. 581,584

enkeltindividets (seksuelle) frihet og selvbestemmelsesrett, mens flere andre straffebud i samme kapittel også verner andre mer kollektive interesser.¹¹⁵ Straffebudene som ikke er ment å beskytte individets frihet, har flere typer formål. Noen verner det offentlige rom, mens for eksempel forbud mot kjøp av seksuelle tjenester og søskenincest kan ses på som å beskytte mer kulturelt begrensede interesser.¹¹⁶

Hovedbolken av seksuallovbruddene retter seg mot å beskytte enkeltindividets seksuelle frihet og selvbestemmelsesrett, eller barns rett til ikke å bli involvert i seksualitet før de er tilstrekkelig mentalt modne til å gjøre egne valg i så måte.¹¹⁷ Straffebud som rammer ulike interesser kan, og til dels skal, pådømmes og straffes i konkurrans, ikke bare slik at hensynene som begrunner det ene anvendes som straffskjerpelsesmoment.¹¹⁸

Særlig aktuelt i SOMS-avgjørelsene er som nevnt situasjonene der gjerningspersonen har betalt eller ytt annet vederlag, ev. utlovet slikt, for at barn og ungdom skal utføre SOMS. Spørsmålet er om ytelsen eller lovnaden om ytelse skal ses på som en *del* av for eksempel å få et barn til å utføre SOMS, jf. f.eks. §§ 299-302 (barn under 14 år), , §§ 302-303 (under 18 år), eller strl. (1902) § 200 annet ledd annet punktum, eller skal pådømmes i konkurrans med strl. (2005) § 309 første ledd c (kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige).¹¹⁹ Matningsdal fastslår i kommentaren til § 309 uten videre begrunnelse at paragrafen kan anvendes i konkurrans med nevnte bestemmelser.¹²⁰ Samtidig sier han i kommentaren til § 302 at bestemmelsen «kan anvendes i konkurrans med §§ 291–296 og 312–314», altså *ikke* § 309, igjen uten nærmere kommentar. Jeg har heller ikke funnet andre svar i lovens forarbeid.

Bestemmelsene i §§ 309 og 316 retter seg på en annen måte til beskyttelse av hensynet til allmenne interesser, mot økonomisk utbytting av en annens kropp og seksualitet.¹²¹ Dette kan også ses i at sexkjøpsstraffebudene ikke skal anses å ha en fornærmet.¹²² Holdt opp mot svensk rett, der

¹¹⁵ Jacobsen, s. 96, i Jacobsen *et al.* 2020, og Andenæs og Bratholm 1996 s. 105-106.

¹¹⁶ Jacobsen 2019 s. 97.

¹¹⁷ Jacobsen *et al.* 2020 s. 154.

¹¹⁸ Får en far eller stefar sin 7 år gamle (ste)datter til å utføre SOMS på seg selv, skal dette straffes både som voldtekt av barn og incest, jf. strl. §§ 299 og 312 eller § 314. Slik Jacobsen *et al.* formulerer det, er det her en betoning av «det særlige elementet av tillitsbrudd som ligger i at det er en omsorgsperson som begår handlingen.» Men i for eksempel LB-2020-19019, en av SOMS-avgjørelsene mellom 2000-2021, legger retten vekt på at omsorgsrollen til stefar er med på å gjøre forholdet «grovt», og subsumerer dermed forholdet som grov voldtekt, under §§ 299 jf. 301. Det var tale om gjentatte overgrep mot et 7-8 år gammelt barn. Forholdet fremstår slik at hensynene bak bestemmelsene både forsvarer subsumering av forholdet som grovt, og bruk av § 314 i konkurrans.

¹¹⁹ Eller strl. (1902) § 203 første ledd bokstav c, etter sexkjøpsbestemmelsenes ikrafttredelse fra 2009. § 309 viderefører innholdet i (1902) § 203.

¹²⁰ Matningsdal 2005, merknad § 309.

¹²¹ *Ibid* s. 155.

¹²² Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 13.

handlinger som rammes av et annet seksualstraffebud ikke også skal straffes for sexkjøp, avklarte departementet at sexkjøpslovbrudd skal vurderes etter den alminnelige konkurrenslæren. Det innebærer at flere bestemmelser skal anvendes samtidig «når bestemmelsene tar sikte på forskjellige sider ved den straffbare handlingen».¹²³ Har gjerningspersonen avtale vederlag for at gutt 15 år skal utføre SOMS, jf. strl. § 302, 2. pkt., skal i utgangspunktet ikke gjerningspersonens avtalte vederlag for handlingen, jf. § 309, konsumeres av førstnevnte straffebud.

I to SOMS-saker ble gjerningspersonen dømt både for SOMS-forholdet og strl. (1902) § 203 bokstav c og (2005) § 309, ved at få barn under hhv. 16 og 14 år til å utføre forskjelliges seksuelle handlinger og SOMS, i bytte for penger ellers «skins» (brukt i online gaming),¹²⁴ eller kontantkort til mobiltelefon.¹²⁵ I sistnevnte sak lød imidlertid ikke tiltalebeslutningen og pådømmelsen av SOMS-handlingen konkret på innføring av fingre i skjeden, jf. § 200 (2) 2. pkt. Forholdet er likevel klart det samme som nettopp SOMS ved innføringen av fingrene, dog pådømt som brudd på § 203 c. I dommen ser det ut til at retten legger til grunn et skille mellom tilfeller der vederlaget er avtalt spesifikt som ytelse for SOMS, kontra mer generiske ytelser. I dommen omfattet ikke § 203 c-tiltaleposten alle tilfellene hvor tiltalte gav ulike fornærmede gaver i form av kontantkort, sigaretter og «Nettby max». Retten vektla i stedet gavene i straffutmålingen, som insentiver som gjorde det vanskeligere for fornærmede å motstå å gi gjentelser i form av nakenbilder og fortsatt kontakt. Hovedregelen i SOMS-rettspraksis er at domstolene ikke nevner avtalt vederlag på annen måte enn eventuelt som et straffskjerpene moment.

I en annen SOMS-sak fra 2019¹²⁶ ble gjerningspersonen domfelt etter § 302 etter å ha betalt 50 dollar for et live-show via Internett. Fornærmede (15 år) bruker blant annet en dildo i vagina. Det var ikke tatt ut tiltale i saken etter § 309 (kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige), ei heller kommentert som skjerpene moment i straffutmålingen.¹²⁷ En mulig forklaring er at opportunitetsprinsippet gjorde at sexkjøpsforholdet ble unnlatt påtalt, i lys av at saken også omfatter bl.a. fire tilfeller av forsøk på medvirkning til grov internettvoldtekt av flere barn under 14 år. I en lignende sak, HR-2020-2136-A, vurderte Høyesterett om domfeltes betaling for bl.a. overgrep mot barn utgjorde medvirkning til menneskehandel, jf. strl. § 257, i tillegg til gjentatt medvirkning til overgrep. Det er eksplisitt uttalt i tiltalepostene at han betalte for å få gjennomført overgrepene (derunder SOMS).

¹²³ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) kap. 6.3.

¹²⁴ LE-2019-88964, i konkurrens med bl.a. § 299 bokstav b, § 200 (2) 2. pkt. jf. (3) og § 302. Anke til HR ikke tillatt fremmet.

¹²⁵ I LG-2011-170039.

¹²⁶ LF-2019-148247.

¹²⁷ Retten fant ingen skjerpene eller formildende omstendigheter. Likeens i f.eks. LG-2018-185680, hvor domfelte lokket de fornærmede med alkohol og penger for å bl.a. utføre SOMS og sende ham film/bilder, uten at ytelsesaspektet i det hele tatt rettslig vurderes i dommen, og tilsvarende i LF-2016-147383.

Menneskehandel omfatter prostitusjon eller andre seksuelle ytelser, og sexkjøps-aspektet kan dermed anses ivaretatt. Men både i den underliggende lagmannsrettsdommen og i Høyesterett ble tiltalte frifunnet for menneskehandel, uten at betalingen for tjenestene nevnes. Besittelse av bilder og filmer av overgrepene ble imidlertid pådømt i konkurrans. Til straffutmålingen uttalte Høyesterett:

«Alle overgrepene finner sted på Filippinene. Tiltalte var ikke uvitende om at det var fattige, og derfor særskilt sårbare mennesker han utnyttet for sin seksuelle tilfredsstillelser del. Tiltalte var også kjent med at han ikke var alene om å utnytte denne gruppen mennesker. Tiltalte har kjent til at de barna han selv begikk overgrep mot, med all sannsynlighet også ble utsatt for overgrep fra andre med samme seksuelle legning som han selv. I tillegg har tiltalte da også kjent til at han bidro til å opprettholde en form for sex-industri som har utviklet seg til å bli et stort problem på Filippinene».

Selv om utnyttelse av barn et stykke på vei ivaretas av strl. § 299, er det vanskelig å se at ikke også det økonomiske utnyttelsesaspektet bør ivaretas både i subsumsjon og straffutmåling.

I andre dommer fremstår det som at det å love eller gi penger, snus eller alkohol vurderes som en del av det å «få» eller «forlede» noen til å utføre SOMS. I LE-2013-67470 kjøpte domfelte snus, alkohol og ga penger til en fornærmet over en fireårsperiode fra han var 12 år gammel. I realiteten anså retten dette å få «en svært ung gutt til å betale for snus og alkohol med seksualiserte bilder og filmer, og til slutt med seksuell omgang.» Gjerningspersonen ble domfelt (bl.a.) for ulike seksuallovbrudd mot 16 unge gutter. Det fremgår ikke noe skille mellom sakene der han har lokket med snus e.l. og f.eks. med gjensidige nakenbilder av en fiktiv jevnaldrende, og dem uten slike ytelser.¹²⁸

Straffutmålingsmessig vurderes den nevnte «realiteten» slik at den er med på å gjøre forholdet graverende.¹²⁹

Straffeloven § 302 (seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år) oppfordrer til vurdering av andre lovbestemmelser i konkurrans, og trekker frem «blant annet [...] §§ 291, 295, 296 og §§ 312-314».¹³⁰ Så langt gjelder fremstilling av overgrep mot barn («barneporno») bør dette pådømmes i konkurrans med voldtekt fordi handlingen både krenker barnet, og den allmenne interessen i å hindre produksjon og spredning av slikt materiale.¹³¹ Vektlegging alene ved straffutmålingen for voldtekten vil ikke dekke den offentlige interessen som også er krenket. Ertzeid argumenterer for at det samme

¹²⁸ Lagmannsretten behandlet ikke bevisvurderingen for forholdet, og det fremgår implisitt av tingrettsdommen av ytelsene ble ansett som ledd i forledelsen, jf. strl. (1902) § 200 annet ledd annet punktum (TSGUD-2012-199310).

¹²⁹ Og isolert sett tilsvarende ett års fengsel.

¹³⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 444, merknad til § 302.

¹³¹ Jacobsen s. 266.

gjelder seksuell omgang med innsatt i institusjon.¹³² Når det gjelder utnyttelse av psykisk utviklingshemmet bør en bare bruke § 295, fordi det dersom f.eks. også er benyttet trusler i handlingsforløpet, benytter en *i stedet* § 291, siden utnyttingselementet er underordnet truslene, og eventuelt bare bør trekkes inn i straffutmålingen.¹³³ Forarbeidenes vurdering av at §§ 291 og 299 ikke skal pådømmes i konkurrans er sterkt kritisert av Matningsdal og Ertzeid.¹³⁴ Tvang og trusler anvendes gjerne som straffskjerpelsesmoment i SOMS-sakene, men ikke i konkurrans. Etter Matningsdals syn utgjør voldtekt av barn under 14 *ved bruk av og uten bruk av vold* to forskjellige hensyn å beskytte. Hensynene kan anses som ivaretatt, et stykke på vei, av § 301, som gjør § 299-voldtekter grove ved bruk av slike elementer. En kan likevel være enig med Jacobsen i at fremstillingen utgjør dårlig lovgivningsteknikk. Det er så vidt jeg kan se ingen særlige uttalelser vedrørende sexkjøp i konkurrans med andre seksuallovbrudd. Når det gjelder sexkjøp fra voksne, er det nærliggende å se på dette som et gradslovbrudd (man betaler, men så utvikler det seg til vold mv). Her frarøves også hendelsesforløpet sitt økonomiske aspekt hvis forløpet glir over i voldtektsbestemmelsen. Ved sexkjøp fra mindreårige, er det heller grensen mellom ulike former for forledelse som gjør det vanskelig. Konkurrans forutsetter at vi får frem noe særlig straffverdig ved å skille ut forledelse med økonomiske goder (penger, gaver) fra forledelse ved falske lovnader om kjærlighet, sosial anseelse ("rulling" med russen etc.) eller på andre måter. Det er uklart om sexkjøp med mindreårig-bestemmelsen er begrunnet i like hensyn. Bestemmelsen kom inn i 2000 – 8 år før allmenn kriminalisering av sexkjøp – og var begrunnet i vernet mot utnyttning, slik også omtalt i internasjonale forpliktelser. Forarbeidene nevner at:

"Spørsmålet om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra personer under 18 år er etter departementets syn mer tvilsomt. Drøftelsen for og mot et begrenset forbud er langt på vei den samme som drøftelsen av en generell regel. På den annen side har de unge mellom 16 og 18 år, hvor en bestemmelse eventuelt vil komme til å ha praktisk betydning, et særlig behov for vern mot seksuell utnyttning."¹³⁵

Man kan nok hevde at det egentlig ikke er noen annen interesse som ivaretas i dette straffebudet enn det som allerede dekkes av § 299 og § 302. Dette er imidlertid ikke åpenbart.

Betydningen av at sexkjøpsbestemmelsene blir pådømt i konkurrans vil primært handle om straffutmåling, i tråd med strl. § 79 første ledd bokstav a. Ved pådømmelsen av mange av SOMS-lovbruddene, vil tilleggspådømmelsen av sexkjøp få liten betydning rent straffutmålingsmessig.

¹³² Ertzeid 2006 s. 368.

¹³³ Jacobsen 2019 s. 265.

¹³⁴ Henholdsvis 2016 s. 191 og 2006 s. 369 (om bruk av strl. (190) §§ 192 og 193).

¹³⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) pkt. 10.2.4.

Fengselsstraffene vil uansett være lange. Unnlatelsen av å konkretisere sexkjøpsaspektet ved handlingene utgjør likevel en manglende tydeliggjøring av samfunnets klander av handlingenes ulike krenkelser, slik jeg ser det.¹³⁶ I motsatt fall kunne lovgiver ha valgt en annen løsning for konkursspørsmålene. Mot dette igjen kan en argumentere at påtalemyndigheten kan velge påtaleunnlatelse når «reglene for straffutmålingen ved sammenstøt av flere lovbrudd medfører at ingen eller bare en ubetydelig straff vil komme til anvendelse», jf. strl. § 70 første ledd. Her er det imidlertid tale om at bare ubetydelig *tilllegg* i straffen vil komme til anvendelse. I tillegg foreligger en folkerettslig forpliktelse for Norge til å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra barn.¹³⁷ Bestemmelsen er implementert. Men det kan diskuteres om forpliktelsen er uthult dersom tilfeller ikke subsumeres under bestemmelsen – selv om fornærmede i disse sakene vil være andre enn mer typiske «barnprostituerte».

Det er grunn til å tro at barn og unge som har mottatt betaling eller andre gjenytelser for å utføre seksuell omgang med seg selv kan oppleve økt skyld- og skamfølelse. Rettspraksis vektlegger at skyld og skam i etterkant er en av de tungtveiende skadevirkningene av SOMS-lovbrudd. Det er ikke gitt at rettssystemets påtaling av sexkjøpsaspektet innebærer at opplevelsen er mindre belastende for de fornærmede. Det kan til og med tenkes de fornærmede på den måten vil oppleve sexkjøpspåtalingen som stigmatiserende så langt gjelder deres deltakelse i handlingsforløpet. Likevel er det etter mitt syn en svakhet ved vurderingen av SOMS-lovbrudd spesielt, og seksuallovbrudd generelt, at det foreligger manglende påtaling av sexkjøpsaspektet i konkurrens.

4. Konklusjon

Særlig unge mennesker kan ha et lite utviklet filter for hva de bør og ikke bør vise eller dele med andre gjennom ulike sosiale medier, og lite utviklet dømmekraft hva gjelder positiv oppmerksomhet rettet mot deres selvfremstilling i form av bilder eller film. Selvrepresentasjonen ved publisering av bilder av en selv via ulike medier oppleves av mange som en helt naturlig og automatisk del av hverdagslivet i dag.¹³⁸ I en medievirkelighet hvor ofte sterkt seksualiserte realityprogrammer er populære, så som *Ex on the Beach*, vil mange unge kunne oppleve å få økt seksuell oppmerksomhet gjennom seksualisert selvpromotering.¹³⁹ Sammen med etter hvert allestedsnærværende smarttelefoner, nettbrett eller PCer, kommer mange unge både frivillig og ufrivillig opp i situasjoner

¹³⁶ Så også Andenæs *et al.* 2016 s. 37, Eskeland og Høgberg 2017 s. 245, og Jacobsen *et al.* 2019 s. 581.

¹³⁷ Se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009), s. 261 med videre henvisninger.

¹³⁸ Koskela 2003.

¹³⁹ Bond 2010.

hvor de etter hvert har delt mange svært intime bilder og filmer hvor de selv utfører handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv.

For gjerningspersonen innebærer sosiale medier og ulike kanaler på Internett nærmest uendelige muligheter for å komme i kontakt med mennesker i deres målgruppe, i mange tilfeller uten at hen selv behøver å gi seg til kjenne med sin rette identitet. Det å ikke være fysisk til stede ved overgrep innebærer å være «one step removed» fra det fornærmede gjør med seg selv. Ved fysiske SOMS-overgrep kan det samme gjelde bare ved det å filme eller ta bilde av handlingsforløpet.¹⁴⁰ Det blir på den måten en distansering fra hvordan fornærmede opplever situasjonen. I tillegg til distanseringen fra den fysiske delen av overgrepet, innebærer forøvelsesmåten via et kamera, en dokumentasjon. Dokumentasjonen brukes typisk i internettovergrep på én av to måter. Enten som ledd i forledelse overfor fornærmede, ved f.eks. å vise filmer av andre som gjør spesielle typer handlinger, slik at ellers seksuelt mer ekstraordinære handlinger fremstår normaliserte. Eller som pressmiddel til å true den avbildede til å fremskaffe mer, gjerne grovere, selvprodusert SOMS-materiale.

Rettsområdet jeg har diskutert i denne artikkelen er utvilsomt i rask utvikling. Internettovergrepene har tatt over for kontaktovergrepene på SOMS-området. Utviklingen kan ses i sammenheng med den brede og raske utbredelsen av bærbar internetteknologi, og da i særdeleshet smarttelefoner, som vi har sett de siste ti årene.¹⁴¹ Det er grunn til å tro at denne utviklingen vil fortsette og kanskje intensiveres.

Hvordan skal samfunnet som helhet og retten som institusjon best forholde seg til den utviklingen som har skjedd siden lovendringen i 2000, og som det er grunn til å tro bare vil tilta i styrke? En mest mulig opplyst forståelse av utviklingen er etter mitt skjønn i alle fall nødvendig for gode avgjørelser. Retten speiler mye av det som foregår i samfunnet. Domstolene må forholde seg til endringer i (sam)handlingsformer som manifesterer seg som lovbrudd. I artikkelen har jeg gjennom en rettspolitisk drøftelse fokusert på noen sentrale spørsmål knyttet til rettsanvendelsen i SOMS-sakene. Jeg har spurt om internettovergrepene bør reguleres på en annen måte enn overgrep hvor gjerningspersonen deltar fysisk. Etter mitt skjønn er internettt- og kontaktovergrep såpass ulike at de bør reguleres i ulike lovbestemmelser. Jeg har vist flere argumenter for forskjellige løsninger i så måte. I tillegg bør domstolene i større grad vurdere ulike former for aktivitetsforbud på Internett, og lovgiver vurdere å tydeliggjøre dette verktøyer mot internettovergrep i lovverket. Jeg har også sett nærmere på to spørsmål som, selv om de ikke er særegne for SOMS-området, får ny aktualitet når SOMS-sakene i stor grad flyttes over til en virtuell verden. Dette gjelder spørsmålet om hvordan man

¹⁴⁰ Sandberg og Ugelvik 2017.

¹⁴¹ Se nærmere Ugelvik, 2022.

skal stille seg til SOMS-voldtekt begått i fellesskap, og spørsmålet om hvorfor ikke sexkjøp er mer brukt i konkurrans med SOMS-overgrep i rettspraksis. Når det gjelder begge spørsmål mener jeg å ha funnet inkonsistens som etter mitt skjønn gjør det naturlig å se nærmere på hvordan dette feltet er regulert.

5. Litteraturliste

- AIKEN, M. (2016) *The Cyber Effect – A Pioneering Cyberpsychologist Explains How Human Behaviour Changes Online*, London, John Murray.
- ANDENÆS, J., MATNINGSDAL, M. og RIEBER-MOHN, G. (2016, 6. utg.) *Alminnelig strafferett*. Oslo, Universitetsforlaget.
- ANDERSSON, U. og WEGERSTAD, L. (2017) Sexualbrott – kriminaliserad sexualitet eller sexualiserad kriminalitet?, i *Juridisk Tidskrift 2016–17*, se <https://lup.lub.lu.se/record/c29e5482-ce08-4c53-bf55-c3c6ad13e2a7>.
- ASHWORTH, A. og HORDER, J. (2016, 8. utg.) *Principles of Criminal Law*, Oxford, OUP.
- ASP, P. (2018) Något om skillnaden mellan en madrass och ett konto – del 1, I: EDLUND, L., HERRE, J., JOHANSSON, S.O., KLEINEMANN, J., og LENNANDER, G. (red.): *Festskrift till Stefan Lindskog*, Stockholm, Jure förlag, s. 142.
- BOND, E. (2010) *The Mobile Phone = Bike Shed? Children, Sex and Mobile Phones*. *New Media and Society*, 13, s. 587-604.
- CHRISTIE, C. (1977) *Conflicts as property*, *The British Journal of Criminology*, 17/1, s. 1–15.
- ERIKSEN, C. (2012) *Om rettspolitikk*, *Kritisk Juss*, 38/3-04, s. 139–157.
- ERIKSEN, C. (2016) *Kritikk*, Oslo, Universitetsforlaget.
- ERTZEID, A. (2006) *Straffeloven § 192 om voldtekt – et supplement til pensum i spesiell strafferett*, *Jussens venner*, 41/6, s. 337–371.
- ESKELAND, S. og HØGBERG, A.P. (2017, 5. utg.) *Strafferett*, Oslo, Cappelen Damm.
- FINSTAD, L. (1996) *Rettsapparatet som erkjennelses-system*, *Materialisten*, 1/2, s. 41-62.
- FINSTAD, L. (1988) *Sedelighetsforbrytere ut av fengslene: prinsipper for en realistisk utopi*, *Materialisten* 16/3.
- FRØBERG, T. (2013) *Til det rettslige voldtektsbegrepets genealogi*, I: HØGBERG, A.P., TORGERSEN, R. og SCHEA, T.E. (red) *Rettsikker radikaler: Festskrift til Ståle Eskeland*, Oslo, Cappelen Damm, s. 31-56.
- HENNUM, R. (2003) *Visjoner og realiteter i rettsapparatets behandling av saker om seksualisert vold – utviklingen 1980-2000. I: Rapport – Våldets offer vårt ansvar*, Stockholm, Brottsoffermyndigheten Umeå, s. 67-79.
- HUSABØ, E.J. (2018) *Terrorisme i norsk strafferett*, Bergen, Fagbokforlaget.
- JACOBSEN, J. (2020) *Seksualforbrytelser*, I: JACOBSEN, J., HUSABØ, J., GRÖNING, L., og STRANDBAKKEN, A., (2020.) *Forbrytelser i utvalg*, Bergen, Fagbokforlaget.
- JACOBSEN, J. (2019) *Valdtektsstraffebodet*, Bergen, Fagbokforlaget.
- JOHNSEN, J. (2003) *Juss-buss - et fagkritisk eksperiment : idégrunnlag, arbeidsprinsipper og erfaringer : veiledning for medarbeidere i Juss-Buss*, Oslo, Juss-Buss.
- JURRIËNS, E. (2016) *Intimate Video? Creative Bodies in the Age of the Selfie*, *Continuum*, 30, s. 1-19.

- KJELBY, G.J. (2019, 2. utg.) Påtalerett, Oslo, Gyldendal.
- KJØLBRO, J.F. (2020, 5. utg.) Den europæiske menneskerettighedskonvention, København, DJØF.
- KOSKELA, H. (2003) 'Cam Era': The Contemporary Urban Panopticon, *Surveillance and Society*, 1, s. 292-313.
- MATNINGSDAL, M. *Straffeloven 2005. Lovkommentar*, § 309. [Kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige, Juridika](#) (kopierte 24. mai 2021).
- MATHIESEN, T. (2005) *Retten i samfunnet: En innføring i retts sosiologi*, Oslo, Pax.
- PEDERSEN, W. (2005) *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- ROBBERSTAD, A. (2002) Kontradiksjon og verdighet: Komparativ fremstilling av fornærmedes stilling i de nordiske land, med sikte på forslag om styrking av fornærmedes rettigheter i straffeprosessen. Rapport bestilt av Justis- og politidepartementet.
- ROSS, A. (1953) *Om Ret og Retfærdighed - en indførelse i den analytiske retsfilosofi*, København, Nyt nordisk forlag Arnold Busck.
- SALOMONSEN, T. (2020) Kategoriseringen av omsorgspersoners passivitet og utilstrekkelige motvirkning som medvirkning - er merkelappen adekvat?, *Tidsskrift for strafferett*, 20/4, s. 402-422.
- SANDBERG, S. og UGELVIK, T. (2017) Why Do Offenders Tape Their Crimes? Crime and Punishment in the Age of the Selfie, *The British Journal of Criminology*, 57/5, s. 1023–1040.
- STUB, M. (2011) *Tilsynsforvaltningens kontrollvirksomhet*, Oslo, Universitetsforlaget.
- SUNDE, I.M. (2020) Fra grooming til seksuell utpressing: Behov for mer effektivt vern mot nettovergrep, *Tidsskrift for strafferett*, 20/2, s. 129-145.
- SUNDE, I.M. (2019) Sweetie, et politibarn eller politistyrke på internett? I: SUNDE, I.M. og SUNDE, N. (red) *Det digitale er et hurtigtog*, Bergen, Fagbokforlaget, s. 177-208.
- TOBIN, J. (red) (2019) *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford, OUP
- UGELVIK, S. (2022) Å få noen til å utføre handlinger med seg selv som svarer til seksuell omgang: En empirisk og rettsdogmatisk undersøkelse, *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 135/ 2–3, s. 222–288.
- WENBERG, S. (2017) Legalitetsprincippet och sexuella s.k. onlineövergrepp, *JFT* 2–4/2017 s. 745–749.
- Prop. 159 L (2020–2021) *Endringer i straffeloven mv. (deling av krenkende bilder mv.)*
- Høringsnotat fra Justis- og beredskapsdepartementet av 31.09.2020 *Endringer i straffeprosessloven og straffeloven (etterforsknings- og påtaleplikt i store straffesaker, nytt straffebud om serieovergrep, mv.)*
- «Effektivisering av domstolsbehandlingen i større straffesaker – første delrapport fra arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten», publisert i riksadvokatens skriftserie nr. 1/2018 ([Riksadvokatens-skriftserie-1-2018.pdf](#))
- Prop. 12 S (2016–2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*
- NOU 2016:24 *Ny straffeprosesslov*
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*
- NOU 2008:4 *Fra ord til handling— Bekjempelse av voldtekt krever handling*
- Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) *Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)*

Ot.prp. nr. 18 (2006-2007) Om lov om endringer i straffeloven 1902 mv. (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv.)

Erhvervsministeriet, Justitsministeriet, Kulturministeriet og Børne- og Undervisningsministeriet (2021): «Sociale mediers ansvar –skærpede krav til sociale medier og digital dannelse af børn og unge». [udspil-om-sociale-medier.pdf \(em.dk\)](#) [07.04.2022]

Justitsministeriet (2021): «Værn mod voksne der krænker børn: Tiltag til bekæmpelse af seksuelle krænkelser mod børn», <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/05/Vaern-mod-voksne-der-krænker-boern.pdf> [07.04.2022]